

NÉPRAJZI HÍREK

A MAGYAR NÉPRAJZI TÁRSASÁG TÁJÉKOZTATÓJA

XVII. ÉVFOLYAM 1. SZÁM

BUDAPEST 1988.

Szerkesztő:

Selmeczi Kovács Attila

ISSN 0133—8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Engedélyszám: III/SzI/426/1980.

Felelős kiadó: Balassa Iván

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság Titkársága

Megrendelhető Kara Tiborné titkárnál

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

TÁRSASÁGI HÍREK

A Magyar Néprajzi Társaság 1988. évi 100. közgyűlése

A Magyar Néprajzi Társaság 1988. június 1-jén az ELTE Bölcsészettudományi Kar tanácstermében tartotta meg 100. közgyűlését: A közgyűlést Balassa Iván elnök nyitotta meg, majd ismertette a Választmány határozatát a társasági kitüntetések odaítéléséről. A javaslatokat a közgyűlés megszavazta.

1988-ban Györffy István Emlékéremmel Dankó Imrét és Hofer Tamást tüntette ki a Társaság. Jankó János Díjban részesült Liszka József és Sztrinkó István. Belföldi tiszteleti tagjává választotta a Társaság Benkő Loránd, Harmatta János, Györffy György, Lükő Gábor, Újváriné Kerékgyártó Adrien – nyelvész-, történész- és néprajzkutatókat. Külföldi tiszteleti tagjai sorába választotta a Társaság Szabó Mátyás (Svédország), Szentimrei Judit (Románia), Anttila Veikko (Finnország), Rudolf Weinholt (NDK) kutatókat. Érdemes taggá választotta a Társaság Gyivicsán Annát, külföldi levelező tagokká pedig Ján Botik és Takács András (Csehszlovákia), Gazda Klára (Románia) kutatókat.

A főtitkári beszámolóban Paládi-Kovács Attila az elmúlt egyéves időszak munkájáról adott számot, utalt a Társaság centenáriumi évfordulójára. Füzes Endre pénztáros ismertette a gazdasági munkát, Bodó Sándor ellenőr pedig jelentést tett a közgyűlésnek a számvizsgáló bizottság munkájáról. Szemerkenyi Ágnes a tagok megbízásából a Kormányhoz szóló indítványt olvasott fel, amit a közgyűlés egyhangúlag elfogadott.

Ezt követően került sor a tisztújításra: K. Kovács László korelnök elnöklétével megválasztotta a közgyűlés Balassa Ivánt a Társaságelnökének, majd Balassa Iván elnökletével a tisztikar, szakosztályok és a választmány tagjait választotta meg a közgyűlés. Balassa Iván köszönetet mondott a közgyűlésnek az elnöki tisztségben való újraválasztásáért, majd utalt az elkövetkező évek feladataira. 1989-ben ünnepélyes keretek között emlékezik a Társaság megalakulásának százéves évfordulójára, amihez segítséget kérünk tagtársainktól, a Magyar Tudományos Akadémiától és más intézményektől is. Elnök köszönetet mondott a közgyűlésnek a munkájáért.

A közgyűlés szokásos plenáris előadását Kósa László *Erdély néprajza* címmel tartotta meg.

A Magyar Néprajzi Társaság indítványa

A Magyar Népköztársaság Kormányának

A sajtóból és más hírközlő eszközökből tudott, hogy a román hivatalos szervek milyen esztelen tervek megvalósítására készülődnek: Románia falvainak többségét meg akarják szüntetni. Ez a terv nagyszámú magyar, román és német kulturális emléket végleges pusztulással fenyeget, tartós és hagyományos emberi közösségek teljes szétzilálását helyezi kilátásba.

Az 1889-ben alapított Magyar Néprajzi Társaság működésének kezdetétől képviselte és ösztönözte a magyarok mellett a velük szomszédos népek tudományos vizsgálatát is. A népek és kultúrák közeledésének gondolatához sosem lett hűtlen, ma is vallja. Erre a tudományos és erkölcsi alapra, továbbá az európai és a nemzeti kultúrák védelmének általános emberi kötelességére hivatkozva a Magyar Néprajzi Társaság megközelítően ezer főnyi tagsága kéri a Magyar Népköztársaság Kormányát, hogy mind államközi, mind egyéb nemzetközi fórumokon lépjen közbe, hogy a tervezett esztelen pusztítás meghiúsuljon.

A Magyar Néprajzi Társaság 100. évi rendes közgyűlésén
Budapest, 1988. június 1-én

A Magyar Néprajzi Társaság tisztikara 1988–1991

Elnök: Balassa Iván

Alelnökök: Kodolányi János, Selmeczi Kovács Attila, Ujváry Zoltán

Főtitkár: Szilágyi Miklós

Titkárok: Barna Gábor, Mohay Tamás

Pénztáros: Füzes Endre

Számvizsgáló bizottság: elnöke Bodó Sándor; tagjai Bellon Tibor, Györgyi Erzsébet
Szakosztályok

Anyagi Kultúra Szakosztály: elnöke K. Csilléry Klára; titkárai Kocsis Gyula és Hála József

Ethnographica Pannonica: elnöke Andrásfalvy Bertalan; titkárai Lukács László és Gráfik Imre

Etnológiai Szakosztály: elnöke Boglár Lajos; titkárai Kézdi Nagy Géza és Borsányi László

Film- és Fényképészeti Szakosztály: elnöke Hoppál Mihály; titkárai Tari János és Szuhay Péter

Folklor Szakosztály: elnöke Voigt Vilmos; titkárai Küllös Imola és Tátrai Zsuzsanna

Nemzetiségi Szakosztály: elnöke Eperjessy Ernő; titkárai Gyivicsán Anna és Kiss Mária

Népzenei és Néptánc Szakosztály: elnöke Sárosi Bálint; titkárai Pesovár Ernő és Felföldi László

Társadalomnéprajzi Szakosztály: elnöke Szabó László; titkárai Jávor Katalin és Szabó Piroska

Önkéntes Gyűjtő Szakosztály: elnöke Morvay Péter; titkárai Halász Péter és Viga Gyula

Választmányi tagok: Barabás Jenő, Bárány János, Bellon Tibor, Bodó Sándor, Dankó Imre, Domonkos Ottó, Fejős Zoltán, Ferenczy Imre, Györgyi Erzsébet, Hofer Tamás, Juhász Antal, Kecskés Péter, Kisbán Eszter, Kósa László, Kresz Mária, Kriza Ildikó, Kunt Ernő, Lackovits Emőke, Molnár Mária, Nagy Ilona, Niedermüller Péter, Paládi-Kovács Attila, Sárkány Mihály, Szabadfalvi József

Póttagok: Balassa M. Iván, Filep Antal, Forrai Ibolya, Novák László, Sándor Ildikó

Szervező titkár: Balázs Géza

Ügyintéző: Kara Tiborné

A Társaság kitüntetettjei

DANKÓ IMRE

A hazai néprajzkutatás és múzeológia közismert személyisége. A Magyar Néprajzi Társaságnak 1946 óta tagja, többszörösen választmányi tag.

1922-ben született Budapesten, de Kunszentmiklóson töltötte ifjú korát. Egyetemi tanulmányait Budapesten és Debrecenben végezte. 1946-ban doktorált Debrecenben. Pályáját gimnáziumi tanárként kezdte, majd az ország több múzeumában töltött be igazgatói tiszteket. Nevéhez fűződik a türkevei, a berettyóújfalui múzeum létrehozása, számos kisebb múzeum, emlékház létesítése. 1969-től nyugállományba vonulásáig a Hajdú-Bihar megyei Múzeumi Szervezet igazgatója volt. 1969-től oktat a KLTE Néprajzi Tanszékén.

Dankó Imre számos múzeumi évkönyvet, kiadványsorozatot indított útjára. Két könyvben foglalta össze a *Hajdúság néprajzát*. Népi kerámiával foglalkozik *A gyulai fazekesség* c. könyve (Gyula, 1963). Számos írásában foglalkozott az árucserre néprajzával, piacaink, vásáraink világával. *A gyulai vásárok* (Gyula, 1963) c. monográfiáján túl *Vásártörténet-hídvásár*, valamint *Opuscula Ethnographica* címmel szerkesztett tanulmánykötetet.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság az 1970-ben alapított *Györffy István Emlékérmét* 18. alkalommal Dankó Imrének ítéli oda.

HOFER TAMÁS

Szakmai és szervező tevékenysége mindannyiunk előtt közismert, csak a megbecsülés hangján lehet róla szólni.

1929-ben született, az ELTE Bölcsészettudományi Karán végezte tanulmányait, 1958-ban ugyanitt szerzett doktorátust. Fél Edittel együtt Györffy István szellemében végezte el a mindmáig példamutató kutatást, "Átány monografikus feltárását. Csak sajnálni lehet, hogy ez a fontos munka mindmáig nem jelent meg teljes egészében magyar nyelven. Nagy érdemei vannak a hazai település- és népművészeti kutatásokban (pl. *Magyar népművészet* – Fél Edittel közösen írt munkája). Napjainkban hajtómotorja az Európa Könyvkiadó gondozásában megjelentő Népművészeti örökségünk (Megyék népművészete) c. sorozatnak. Szervezi és szerkeszti a köteteket.

Informális módon minden munkahelyén részt vállalt az új nemzedék nevelésében. A Néprajzi Társaságot szolgálta különböző feladatkörökben, köztük főtítkárként is. 1975 óta pedig az Ethnographiát szerkeszti igen színvonalasan.

Mindezek alapján a Magyar Néprajzi Társaság az 1970-ben alapított *Györffy István Emlékérmét* 18. alkalommal Hofer Tamásnak ítéli oda.

LISZKA JÓZSEF

1956-ban született Köbölkúton. Egyetemi tanulmányait az ELTE néprajz-régészeti szakán 1980-ban fejezte be. Ez időtől az érsekújvári múzeumban dolgozik. 1982-ben a Csemadok keretén belül néprajzi szakcsoportot szervezett. Irányítója az Alsó-Garam-mente néprajzi kutatásának.

Tudományos munkájának legfontosabb területe a temetkezési szokások, a településnéprajz, a népi építkezés, az árucserre, valamint a tudománytörténet. 1986-ban védte meg doktori értekezését *A szlovákiai magyarság folklorisztikai és néprajzi kuta-*

tása a két világháború között címmel. Összeállította *A szlovákiai magyar nemzetiség néprajzi bibliográfiáját*. A néprajzi ismeretterjesztés területén is jeles munkát végez. 1983 óta publikál a Hét mellett az iskolásoknak szóló Tábortűz c. folyóiratban is. Hosszú évek óta vezet iskolai néprajzi szakköröket, honismereti kutatótáborokat szervez felnőtteknek és diákoknak. 1986-ban jelent meg az *Ágas-bogas fa* című néprajzi témájú gyermekkönyve, amely Magyarországon is sikert aratott.

A fiatal etnográfus nemzedék egyik legaktívabb tagja, aki a határainkon túli, szlovákiai néprajzkutatás fellendítésében meghatározó szerepet játszik.

Mindezek alapján Liszka Józsefet a Magyar Néprajzi Társaság 1988-ban *Jankó János Díj*-jal tünteti ki.

SZTRINKÓ ISTVÁN

1953-ban született. A debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen végezte tanulmányait. Néprajzi diplomájának megszerzése után rögtön a kecskeméti Katona József Múzeum munkatársa lett, s hamarosan megyei múzeumigazgató-helyettesi feladattal bízták meg.

Érdeklődése már egyetemi hallgató korában a népi építkezés felé fordult. A Duna-Tisza közti népi építkezésről írott tanulmányainak egész sora, valamint az 1987-ben megjelent munkája, a *Népi építészet a Duna–Tisza-közén* (Debrecen) bizonyítja, hogy elmélyült filológus és kiváló gyűjtő. Építkezési, lakberendezési témájú dolgozatokat publikált a Kecel és Csépa monográfiában, több tanulmánya tanúsítja a népművészet, a mezővárosok népművészete iránti érdeklődését. A legutóbbi években önálló kötetet szerkesztett Szabó Kálmán tanulmányaiból, majd Bátky-leveleket publikált.

A fentiek alapján a Magyar Néprajzi Társaság 1988-ban Sztrinkó Istvánt *Jankó János Díj*-jal tünteti ki.

BENKŐ LORÁND

Az MTA rendes tagja, tanszékvezető egyetemi tanár az ELTE Bölcsészettudományi Karán, a Magyar Nyelvtudományi Társaság elnöke. Tudományos pályafutását Szabó T. Attila és Pais Dezső tanítványaként kezdte.

1948-ban az Ethnographiában ismertette Mikecs László könyvét a moldvai katolikusok 1646–1647. évi összeírásáról. Ettől kezdve állandóan foglalkozik a csángókérdéssel és jelentős kutatási eredményeket mondhat magáénak. A nyelvtörténet, a dialektológia (nyelvjárás) és a földrajzinév-kutatás egyik elkötelezettje. A *Nyárád-mente földrajzi nevei* című munkája e tájnak alapvető szakirodalma. 1957-ben írta *A magyar nyelvjárástörténet*, 1967-ben pedig Bárczi Gézával és Berrár Jolánnal *A magyar nyelv története* című egyetemi tankönyvet, amelyek minden néprajzkutató számára alapvető kézikönyvek. Főszerkesztője volt *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótárának*, melyben az általa írt szócikkek és az egész három, illetve a mutatóval együtt négy kötet nekünk éppen úgy kézikönyvünk, mint a nyelvészeknek.

A Nyelvtudományi Társaság elnökeként szorgalmazója a Néprajzi Társasággal való együttműködésnek. Legutóbbi nagyszabású rendezvényünk 1988-ban az ún. csángó konferencia volt. A két társaság közösen mozgatja a társadalmi néprajzi és nyelvjárásgyűjtők tevékenységét és kétévenként megrendezett találkozóját.

Mindezek alapján Benkő Lorándot a Magyar Néprajzi Társaság 1988-ban *tiszteleti tagjává* választja.

HARMATTA JÁNOS

Az MTA rendes tagja, az Ókortudományi Társaság elnöke, Herder-díjas tudós, aki mindig nagy érdeklődést tanúsított a néprajz kérdései iránt. Könyveiben, dolgozataiban nemcsak az eredményeket használta fel, hanem az ókori források feltárásával (görög, iráni párhuzamok stb.) azokat hozzáférhetővé tette.

Gazdag néprajzi utalásokat találunk a *Versforma kérdése a keleti műfordításoknál*, valamint a *Forrástanulmányok Herodotosz Skythiájához* című munkáiban. Kifejezetten néprajzi tanulmánya 1953-ban jelent meg az Ethnographiában: *Iráni nyelvi adatok a kenyér történetéhez* címmel.

Harmatta János az Ókortudományi Társaság elnökeként a Néprajzi Társasággal történő együttműködést nemcsak hangsúlyozta, hanem azt kezdeményezte és elősegítette. A két társaság az utóbbi évtizedekben több emlékülést rendezett együtt (Marót Károly, Honti János-emiékülések).

Mindezek alapján a Néprajzi Társaság 1988-ban Harmatta Jánost *tiszteleti taggá* választja.

GYÖRFFY GYÖRGY

A magyar történettudomány kiemelkedő egyénisége, akit minden korban rendkívül szoros szálak fűztek a Néprajzi Társasághoz és a néprajztudományhoz. Ez megnyilatkozik munkásságában, különösen az *István király és műve* című alapvető munkájában. Könyvei közül *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* minden néprajzkutató számára nélkülözhetetlen kézikönyv, s nagy örömünk, hogy ennek harmadik kötete is megjelent. Társaságunk adta ki a *Tanulmányok a magyar állam eredetéről. A nemzetségtől a vármegyéig. A törzstől az országig* c. munkáját. Az Ethnographiában jelentős tanulmányait adta közre.

Nagy érdeme, hogy édesapja, Györffy István munkáit újra kiadatta, illetve jegyzeteinek publikálását is elősegítette. Ilyen jellegű munkásságát már az 1940-es évek elején megkezdte, de édesapja centenáriumát követően újra megjelent a *Magyar falumagyar ház* című válogatás, valamint napvilágot látott *A Fekete-Körös-völgyi magyar-ság* című kötet.

1988. május 5-én Bécsben eddigi munkásságának elismeréseként átvehette a Herder-díjat, s az ünnepségen ő köszöntötte az elnökséget és a közönséget a kitüntetettek nevében.

Mindezek alapján Györffy Györgyöt a Magyar Néprajzi Társaság 1988-ban *tiszteleti tagjává* választja.

LÜKŐ GÁBOR

A magyar néprajztudomány egyik jeles egyénisége. Rendkívül széles látókörrel, ismeretekkel rendelkezik, melyben az anyagi kultúra, a folklór, a népzene egyaránt fontos helyet foglal el. Sokoldalú nyelvtudásával széles körű összehasonlító munkát végez.

Györffy István tanítványa volt, aki a székelyek és a csángók kutatására irányította. Mindkét területen hosszabb időt töltött el, s ennek eredményeként írta meg doktori disszertációját *A moldvai csángók* címmel 1936-ban.

Gazdag tudományos publikációs tevékenységet fejtett ki. 1940-ben jelent meg *A hortobágyi pásztorművészet*, 1942-ben (és 1987-ben reprintben) *A magyar lélek*

formái című könyve. A későbbiekben elsősorban Karácsony Sándor követőjének vallotta magát. Az Ethnographiában az 1960-as években több tanulmánya jelent meg. Ezek a samanizmussal; illetve a pentatonia kérdésével foglalkoznak.

Több évtizedes tudományos, múzeológiai tevékenységéért Lükő Gábort 1988-ban a Magyar Néprajzi Társaság *tiszteleti tagjává* választja.

ÚJVÁRINÉ KERÉKGYÁRTÓ ADRIEN

A magyar néprajztudomány egyik jeles munkatársa, aki mindig tanárként végezte kutatásait. Társaságunknak 52 éve tagja és egyik ajánlója maga Györffy István volt.

1937-ben Györffynél szerzett doktorátust *A magyar női haj- és fejviselet* című disszertációjával, amely azóta is használt, egyedülálló munka. Kisebb-nagyobb tanulmányai az Ethnographiában, a Néprajzi Értesítőben jelentek meg, ezenkívül népviselettel kapcsolatos írásai láttak napvilágot a megyei múzeumi évkönyvekben (pl. a Pest megyeiben) és több falumonográfiában is publikált (pl. Alsónémedi). Különösen jelentősnek a népviseletek kutatásában elért eredményei.

Gyűjtésszervezőként is jelentős munkásságot fejtett ki. Székelyföldön, Csíkmenaságon szervezett gyűjtőtáborai fontos eredménnyel szolgáltak. Ma is rendszeresen munkálkodik a Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattárában és egyik szervezője a társadalmi néprajzi gyűjtők munkájának.

Mindezek alapján Ú. Kerékgyártó Adrient a Magyar Néprajzi Társaság 1988-ban *tiszteleti tagjává* választja.

GYIVICSÁN ANNA

A magyarországi szlovák kutatások ismert személyisége. Mintegy két évtizede végzi nagy intenzitással a szlovák kulturális emlékek feltárását, nagy mértékben figyelem előtt tartva az interetnikus kapcsolatokat. Jelentős munkát készített az etnokulturális változásokról a magyarországi szlovák nyelvszigeteken a kultúra—nyelv—közösség kapcsolatrendszerének összefüggésében.

Fontos szerepe van abban, hogy a *Národopis Slovákov v Maďarsku* kötetei újra megjelentek. Fontos az a feladat, amelyet a Magyarországi Szlovákok Demokratikus Szövetségének néprajzi szekciójában végez. Tagja a Fővárosi Tanács mellett működő nemzetiségi bizottságnak is. A Néprajzi Társaság nemzetiségi szakosztályának hosszú idő óta titkára.

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Szláv Tanszékén tanít, többször vezetett speciális kollégiumot a Folklore Tanszéken is *A magyarországi szlovákok folklórja* címmel.

Mindezek alapján Gyivicsán Annát a Magyar Néprajzi Társaság 1988-ban *érdemes tagjává* választja.

Külföldi tiszteleti tagok

SZABÓ MÁTYÁS Gyulán született 1932-ben. Az egyetemet Tálasi István tanítványaként végezte. Stockholmban a Nordiska Museet kutatási osztályának előbb vezetője, majd a múzeum intendánsa lett. Az Uppsalai Egyetemen hét éven keresztül mint docens néprajzot adott elő. Elsősorban a népi gazdálkodás kérdései foglalkoztatják. Már itthon is elsősorban szénaneműmunkákkal foglalkozott. A magyar kérdésekkel a kapcsolatát továbbra is megtartotta. báí jelenleg elsősorban Európa északi részének össze-

hasonlító etnográfijával, főleg anyagi kultúrájával foglalkozik. Jelentős munkája a *Herdar och Husdjur* (Lund, 1970), mely Skandinávia állattartását dolgozza fel. Az állattartás kérdéseit európai keretben tárgyalja. Tanulmányai német, svéd, dán és finn folyóiratokban jelentek meg, szívesen és sokat publikált magyar kiadványokban is. A magyar kutatók skandináviai, főleg svédországi munkáját készségesen segíti.

SZENTIMREI JUDIT 1921-ben született Kolozsvárott. Néprajzkutató, iparművész, főiskolai tanár. Tanulmányait szülővárosában és Budapesten, valamint Finnországban, Helsinkiben végezte. Az erdélyi és a moldvai magyarság körében végzett forrásértékű népművészeti kutatásokat az erdélyi magyar néprajzkutatókkal együttműködve. Ebbe a nagy jelentőségű és példamutató népművészeti kutatásba tanítványait is beszervezte. Számos néprajzi-népművészeti tudományos cikk, monográfia szerzője, társszerzője. A nevezetesebbek: *Székely festékesek* (1958), *Kászoni székely népművészet* (1972), *Szilágysági magyar népművészet* (1974), *Kis-Küküllő vidéki magyar népművészet* (1978), *Moldvai csángó népművészet* (1980). Tudományos munkássága, tudományszervező, tanítványokat nevelő munkájának elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság 1988-ban Szentimrei Juditot külföldi tiszteleti tagjává választja.

ANTTILA VEIKKO 1929-ben született, 1967-ben szerzett doktori tudományos fokozatot. 1970 óta a jyvaskyläi egyetem tanára. A Kustaa Vilkunát követő nemzedék sokoldalúan képzett, tájékozott képviselője, az európai etnológia művelője, a mai finn néprajz egyik vezető egyénisége. Érdeklődésének előterében a földművelő kultúra, a paraszti gazdálkodás átalakulása, valamint a társadalmi szervezet több fontos kérdése áll. Doktori értekezése „*Järvenlaskuyhtiöt Suomessa*” címmel jelent meg. Jelentős eredményeket ért el a parasztgazdálkodásban történt újítások terén. Aktív résztvevője a finnugor kongresszusoknak, valamint a mezőgazdaság kutatásával foglalkozó nemzetközi összejöveteleknek. Többször járt Magyarországon. Vezető szerepet játszik a finn-magyar néprajzi kapcsolatok fejlesztésében.

RUDOLF WEINHOLD 1925-ben Pirnában született. Tanulmányait a lipcei Marx Károly Egyetemen végezte. A berlini Humboldt Egyetemen doktorált. Doktori disszertációjára nagyrészt Magyarországon készült fel, opponensei Tálasi István és Vincze István voltak. Fő kutatási területe a szőlészet és a borászat néprajza és kultúrtörténete, de számos tanulmánya készült a népi társadalom és kézműipar tárgyköréből is. Kutatta a magyarországi német nemzetiség néprajzát. Gyakran járt és dolgozott hazánkban, baráti és szakmai kapcsolatokat épített ki magyar kutatókkal. Hosszú időn át főszerkesztője a Demos nemzetközi néprajzi folyóiratnak. Hazánkban is sokan ismerik a *Vivat Bachus. Eine Kulturgeschichte des Weins und des Weinbaus* című munkáját.

Külföldi levelező tagok

JÁN BOTIK a középgenerációhoz tartozó kutató a Szlovák Tudományos Akadémia pozsonyi Néprajzi Intézetében. A szlovák néprajzi kutatás vezető embere, aki mintegy évtizede nagy befolyást gyakorol a szlovákiai magyar néprajzi kutatásra is. Az ő kezdeményezésére egy magyar kutató – Méry Margit – magyar néprajzi célfeladatokra a Národopisný ustav munkatársa lett. Több ízben kutatott Magyarországon.

Az elmúlt években megtanult magyarul. Felesége szintén néprajzkutató, rokonsága és tudományos munkája révén támogatja Ján Botik interetnikus kutatásait. Ján Botik elsősorban a népi építkezés terén ért el eredményeket. Kutatásokat végzett a bokortanyák témakörében, vizsgálta a letelepült szlovákok magyar miliőben fejlődött kultúráját. Többször részt vett magyarországi szimpóziumokon, konferenciákon.

TAKÁCS ANDRÁS 1931-ben Sajótibán született. Tanulmányait a Nyitrai Tanárképző Főiskolán végezte. Tanár, folklorista, koreográfus. A Csehszlovákiai Magyar Népművészeti Egyesület egyik alapítója és vezetője. Ugyancsak ő vezeti a Csemadok népművészeti osztályát. Kutatásait számos cikkben tette közzé, mindezzel elősegítette a szlovákiai magyar néprajz és a népművészeti együttesek fejlődését: Gyümölcsöző kapcsolatokat teremt magyar és szlovákiai kutatók között. Több monográfiát írt a szlovákiai magyarság táncművészetéről. Pl. *Eredeti magyar táncok (1959–1972)*, *Mátyusföldi népi táncok* (Martin Györggyel, 1985), *Gömöri néptáncok* stb. Takács Andrást tudományos és tudományszervező, valamint nevelő munkájáért a Magyar Néprajzi Társaság külföldi levelező tagjai sorába választja.

GAZDA KLÁRA 1944-ben született Zalánban, Kovászna megyében. Iskoláit Sepsiszentgyörgyön és Kolozsvárott végezte. A Babes-Bolyai Tudományegyetemen magyar nyelv- és irodalomszakos tanári oklevelet szerzett 1967-ben. 1968 óta a sepsiszentgyörgyi Székely Múzeum néprajzi osztályának múzeológusa. Gazda Klára legjobb tudósi erényekkel rendelkező, széles látókörű, alapos kutató. *Gyermekvilág Esztelneken* című, 1980-ban megjelent monográfiáját Faragó József, társaságunk tiszteleti tagja „a romániai magyar néprajztudomány egyik legnagyobb egyéni teljesítménye” gyanánt értékelte, mely a maga nemében a „leggazdagabb és legszebb az egész magyar néprajztudományban”. Számos új ismeretet nyújtó, elmélyült tanulmányt, illetve népszerűsítő cikkeket írt más tárgykörökből, így a kerámia, hímzés, bútor és népi árucseré témájában magyar és román községekből gyűjtöttek alapján, illetve múzeumi anyagközlésként. Külön kiemelendő Gazda Klára jelentős múzeológiai tevékenysége, a modern szemléletű tárgygyűjtése és az általa rendezett nagyszámú kiállítás.

Új szakosztály létesítése

A Magyar Néprajzi Társaság 100. Közgyűlése új szakosztály létesítését határozta el.

A *Népzenei és Néptánc Szakosztály* létesítését indokolja, hogy a népzenei és néptánc kutatás egyik legfontosabb kiindulási pontját a Magyar Néprajzi Társaság szolgáltatta. Minden korban igyekezett e területen folyó munkát elősegíteni. Az utóbbi évtizedekben az e területen folyó kutatás más állami kutatási intézményekhez csatlakozott, de kapcsolata a néprajz egészével továbbra is megmaradt. Az új szakosztály ezt a fontos és mindkét fél számára gyümölcsöző együttműködést kívánja erősíteni.

A szakosztály elnöke Sárosi Bálint lett, titkárai pedig Pesovár Ernő és Felföldi László, mindhárman az MTA Zenetudományi Intézet munkatársai.

TUDOMÁNYOS TANÁCSKOZÁSOK

Akadémiai konferencia a moldvai csángókról

Petrás Ince János születésének 175. évfordulóján, 1988. január 26-án a Magyar Tudományos Akadémián egész napos tudományos ülést tartott a Magyar Néprajzi Társaság, a Magyar Nyelvtudományi Társaság, a Magyar Történeti Társulat és a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat. *A moldvai csángók eredete és települése* című konferencia a társasági rendezvények sorában példa nélküli érdeklődést keltett, az Akadémia zsúfolásig megtelt dísztermében még a délutáni előadásokon sem jutott mindenkinek ülőhely.

Balogh Sándor elnöki megnyitójában utalt arra, hogy a határainkon kívül élő magyarok közül legkevesebb figyelmet a moldvai magyarságra fordítottuk, akiket hosszú időn át a legmostohább testvéreinkként kezeltünk. Történelmünk meghamítását azonban nem engedhetjük meg; legáldozatosabb kutatójuk, Petrás Ince János munkásságát örökségként vállaljuk. Majd ennek az örökségnek legjobb ismerője és fáradhatatlan gondozója, Domokos Pál Péter rajzolt részletes képet Petrási Ince János viszontagságos életútjáról és tudományos hagyatékáról.

A moldvai csángók 16–17. századi történetével Benda Kálmán foglalkozott. Történeti források felsorakoztatásával cáfolta a román történettudománynak az 1980-as években kialakított azon hivatalos álláspontját, hogy a „csángók elmagyarosított, katolikus hitre térített románok”. A történeti források tanúsága szerint a 16. században a jászvásári udvarban számos magyar volt a vajda körül, testőrségét is ők alkották. A városi kereskedők, iparosok javarésze belőlük került ki, számottevő méretű volt az állattenyésztésük. A 17. századi háborúig a vajdának adóztak. Az idegen környezetben a vallás, a katolikus egyház volt az összetartó erő, noha fenntartásához alig kaptak Erdélyből és Magyarországról támogatást. A folyamatos háborúskodások során lakóhelyüket gyakran változtatták, míg a múlt századra a Bákó és Tatros közötti területen alakult ki központjuk. Számukat többnyire az Erdélyből menekülők gyarapították.

A csángó magyarok történelmi gyökerű elkülönülésének kérdését Benkő Loránd nyelvészeti oldalról vette vizsgálat alá. Rámutatott, hogy a 14–15. századi személynévek és a földrajzi nevek etimológiája magyar. A vajdák is utaltak több ízben a magyar lakosságra. A földrajzi névanyag 13. századi megtelepedésre utal, ami egybevág a személynévek értékelésével. A moldvai oklevelek magyar köznévi adatai a magyar szavak jelenlétének intenzitásáról árulkodnak, a román nyelv legkorábbi kölcsönszavai innen származnak. A csángók sajátos kiejtémódja egyértelműen elszigetelt helyzetükből ered, ami nem idegen nyelvi hatás, hanem megőrzött régiség.

A moldvai magyar népi műveltség jellemző vonásait Gunda Béla történeti megközelítéssel vette számba. A 13–14. században már működtek magyar püspökségek Moldvában. Az itt élő magyarság fontos néprajzi jellemzője az endogámia, ami a mai napig megőrződött. Csak saját faluból házasodtak. Mondakincsük alapján megállapítható, hogy a Kárpátok innenső oldalán élőkkel nem szakadt meg a kapcsolatuk. Életükben fontos szerepet játszott a vándorárusság. Moldva méhészete fejlett volt, a mézet

távolabbi területeken értékesítették. A gyergyói szekeresek is évszázadokon át tartották a kapcsolatot velük. A monda a történelmet tükrözi, az építkezés pedig a környezetet. Nemzetiségi településeik, a kettős udvarok az összetartó erőt tükrözik. Önálló dialektusukban a magyarság legrégebbi hagyományait őrizték meg.

Az elhangzott előadásokhoz különböző tudományterületek képviselőiben Halász Péter, Simon Péter és Vékony Gábor tett kiegészítő hozzászólást. A tudományos konferencia remélhetőleg hozzájárul annak az interdiszciplináris kutató- és feldolgozó munkának a kibontakozásához, ami régi adósságot törleszt: nemzeti önmegismerésünk terén.

Selmeczi Kovács Attila

Szakmai tanácskozás Kővágóörs ünnepén

1988 júliusában Kővágóörsön az evangélikus templom műemléki helyreállításának zárómozzanata volt az a három nap, amikor a jelenlévő szakemberek bemutatták a műemlék templomot, a község népi műemléki értékeit, valamint művelődéstörténeti, néprajzi előadások hangzottak el a központi eseményhez, a templom újraszenteléséhez kapcsolódóan.

Július 1-jén Kerner Gábor, az OMF munkatársa Kővágóörs népi műemlékeit mutatta be műemléki séta keretében, amit a következő nap délutánján megismételt.

A rendezvény visszatérő programja volt a templomban tartott egyházzenei hangverseny, amelyen Faragó Laura, Hargitai Géza, Gál Márta ének- és zeneművészek léptek fel három alkalommal. Berecz András és Fábíán Éva népdalénekesek vallásos népi éneket adtak elő.

Július 2-án a kővágóörsi kultúrotthonban került sor a szakmai előadásokra. Éltes Gyula helybéli evangélikus lelkész a kővágóörsi evangélikus gyülekezet történetét ismertette az egyházközség levéltárában őrzött rendkívül gazdag forrásanyag alapján a térségben a reformáció legkorábbi fellelhető írásos emiékének megjelenésétől, 1605-től napjainkig. Elsősorban a lelkészek munkásságát mutatta be, ehhez kapcsolódóan a gyülekezetnek mint közösségnek főként a gazdasági tevékenységéről beszélt. De elhangzott néhány adat a közösség vallási életére vonatkozóan is.

A következő előadó Fabiny Tibor evangélikus teológiai professzor, az Evangélikus Országos Múzeum igazgatója volt. Előadásában az evangélikusság szerepét ismertette a Dunántúl művelődési életében. Széles körű, országos és európai kitekintésű egyháztörténeti előadást hallhattak a résztvevők, kitűnő összefoglalást az evangélikusság művelődéstörténeti értékeiről. Részletesen szólt az előadó az iskolákról, a nyomdákrol, a könyvkiadásról, a legkiemelkedőbb irodalmi és teológiai munkássággal rendelkező prédikátorok személyéről. Kiemelte a kővágóörsi evangélikus egyháznak a magyar művelődésben játszott szerepét. Az előadás a reformáció dunántúli jelentkezésétől az 1940-es évek végéig tekintette át az evangélikusság szerepét, hisz a II. világháborút követő esztendőkből jelentősége megszűnt. Pedig ennek a létszámban legkisebb felekezetenek a két világháború között 395, jórészt Dunántúlon működő elemi iskolája volt nagymúltú intézményei mellett.

Erdélyi Zsuzsanna néprajzkutató *A népi vallásosság és a szájhagyomány* címmel

tartott nagy érdeklődéssel fogadott előadást. Elsősorban az orális néphagyományt tekintette át. Előadásának középpontjában az egyházak részéről évszázadokon át tiltott imák álltak, amelyek falusi közösségekben, idős asszonyok ajkán őrződtek meg, mentődtek át nemzedékről nemzedékre napjainkig. Szólt az imákat életben tartó közösségekről, személyekről és az imák alkalmairól.

Kozák Éva régész a középkori eredetű templom feltárását ismertette. A templom építéstörténetének állomásait, az egyes korszakokhoz kapcsolódó épületrészleteket a helyszínen bemutatta, ahol a 14. század második feléből származó falkép is látható. **Gál Tibor** építész a templom műemléki helyreállításának szakaszait és egyes állomásait ismertette, hangsúlyozva, hogy a kutatás eredményeinek ismeretében döntött az OMF a 18. századi állapot visszaállítása mellett úgy, hogy a középkori részleteket ebbe illesztik bele. Sajnos a 3,5 millió Ft-ba kerülő helyreállítás után nem volt további anyagi fedezet a freskók, az oltár és a szószék restaurálására.

Rohály Gábor a templom fa berendezésének restaurálásáról beszélt, amit az általa létrehozott és kővágóörsi házában otthont kapó Faműves Műhely tagjai végeztek el, a szentgáli Szabó István fafaragó népművész és Szabó József vezetésével. Az elmondottakhoz csatlakozott rövid ismertetőjével Szabó István, aki a 18. századi padok restaurálását és a hiányzó rekonstrukcióját ismertette a templomban.

S. Lackovits Emőke a Bakony és a Balatonfelvidék három felekezethez tartozó közösségeinek vallásos néprajzi tárgyi emlékeit mutatta be és elemezte *A népelet szakrális tárgyai* címmel. Szólt a katolikus vallásos népi ábrázolásokról, valamint ezek terjedéséről és terjesztéséről, a ferencesek szerepéről, az alkotókról és alkotóműhelyekről. Hangsúlyozta e tárgyegyüttes változatosságát. A protestánsok esetében a korabeli, 17–19. századi klenódiumok és textíliák jellemzőiről, az alkotóműhelyekről s a mindennapok vallásosságának tárgyairól beszélt.

Az elhangzott előadások „Freskó és faragás – Kővágóörs hagyományai” címmel láttak napvilágot két füzetben Rohály Gábor szerkesztésében, 300 példányban.

A második nap estjén Kalla Kálmán mesterszakács gasztronómiai bemutatót tartott Rohály Gábor házában udvarán, ahol táncházzal zárult az összejövetel a Kalamajka Együttes zenéjére.

Harmadik nap délelőtt dr. Nagy Gyula evangélikus püspök szolgálatával hálaadó Istentiszteleten vehettek részt a jelenlévők a falu lakosságával együtt. Ezt követően ünnepélyes presbiteri gyűlés volt, ahol a munkálatokat és a kiadásokat ismertették.

Mindkét nap délutánján a Térszínház tagjai szórakoztatták az érdeklődőket, megelévenítve a vásári színjátászt.

A színvonalas rendezvény előkészítése, megszervezése, zökkenőmentes lebonyolítása Rohály Gábor érdeme.

S. Lackovits Emőke

SZEMÉLYI HÍREK

Az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tárgyi Néprajzi Tanszékének vezetésére 1988. július 1-től két éves időszakra dr. **Paládi-Kovács Attila**, a történelemtudományok (néprajz) doktora, az MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatója kapott megbízást.

*

A pécsi Janus Pannonius Múzeum néprajzi osztályának vezetőjévé 1988. január 1-től három éves időszakra **Begovác Rózsa** múzeológust neveztek ki.

*

A Hansági Múzeum, Mosonmagyaróvár új néprajzos múzeológusa **Ágh Zsófia** etnográfus.

*

A barcsi Dráva Múzeumba kapott múzeológusi kinevezést 1988. április 1-től **N. László Endre** író és néprajzkutató.

*

A budapesti Néprajzi Múzeum új múzeológusai 1988. augusztus 1-től az Ethnológiai Adattárban **Bolykiné Fogarasi Klára**, a Gyűjteményi Főosztályon **Csupor István**.

Kandidátusi értekezések megvédése

A Moszkvai Állami Egyetem Néprajzi Tanszékén 1987. december 21-én védte meg **Kerezi Ágnes** külföldi aspiráns *A ló szerepe a Volga-Káma-menti és az Urálon túli finnugor népeknél* című kandidátusi értekezését. A három éves külföldi aspirantúra keretében készült munka témavezetője **K. I. Kozlova**, a történelemtudományok doktora, a moszkvai egyetem néprajzi tanszékének professzora. A disszertáció opponensei **Z. P. Szokolova**, a történelemtudományok doktora, a moszkvai Néprajzi Intézet szibériai osztályának vezetője és **A. I. Pika** kandidátus, a moszkvai Szociológiai Kutatások Intézetének tudományos főmunkatársa volt. Az egyetem tudományos tanácsa **V. L. Janyin** akadémikus elnökletével 16 szavazattal, ellenszavazat nélkül elfogadta **Kerezi Ágnes** kandidátusi értekezését, aminek alapján a történelemtudományok kandidátusává nyilvánította.

*

A Tudományos Minősítő Bizottság 1988. március 15-én az Akadémia központi épületében tartotta meg Gráfik Imre *A magyarországi fahajózás* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. Az értekezés opponensei Keszi Kovács László és Kósa László kandidátusok voltak. A Balassa Iván elnökletével kiküldött bíráló bizottság magas pontszámmal elfogadta a munkát, és Gráfik Imrét a történelemtudományok (néprajz) kandidátusává nyilvánította.

*

1988. március 16-án került megrendezésre az Akadémia központi épületében Csoma Zsigmond *A szőlészeti és borászati technológia fejlődése a Dunántúlon a 17. század végétől a 19. század végéig* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitája. Az értekezést Andrásfalvy Bertalan és Kaiser Géza kandidátusok opponálták. Az aspirantúra keretében készült munka tudományos vezetője Kozma Pál tanszékvezető egyetemi tanár, az MTA rendes tagja volt. A Tudományos Minősítő Bizottság által kijelölt bíráló bizottság Romány Pál kandidátus elnökletével maximális pontszám alapján Csoma Zsigmondot a mezőgazdasági tudományok kandidátusává nyilvánította.

*

A Tudományos Minősítő Bizottság 1988. március 22-re tűzte ki Égető Melinda aspiráns *Az alföldi paraszti szőlőművelés és borkészítés története a középkortól a múlt század közepéig* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját. A disszertáció opponensei Varga János, a történelemtudományok doktora és Orosz István kandidátus; a jelölt tudományos vezetője Vincze István volt. A bíráló bizottság – Balogh István, a történelemtudományok doktora elnökletével – maximális pontszám alapján Égető Melindát a történelemtudományok (néprajz) kandidátusává nyilvánította.

*

Grynaeus Tamás *A honfoglalás- és Árpád-kori magyarság betegségei és gyógyításuk* című kandidátusi értekezésének nyilvános vitáját 1988. március 30-án az MTA központi épületében tartották meg. Az értekezést Gunda Béla, a történelemtudományok (néprajz) doktora és Lengyel Imre, a biológiai tudományok doktora, egyetemi tanárok opponálták. A Kodolányi János kandidátus által vezetett bíráló bizottság magas pontszám alapján Grynaeus Tamást a történelemtudományok (néprajz) kandidátusává nyilvánította.

Néprajzi szakmai nap a veszprémi múzeumban

A Veszprém megyei Múzeumi Szervezet új vezetése több figyelemreméltó próbálkozást tesz a múzeumi munka hatékonyságának növelésére. Pl. a közművelődési, kiállítási feladatok elősegítését szolgálja a gyűjteményi raktárak kitelepítése a múzeum központi épületéből, ami nemcsak a kiállítási felület megnövekedését eredményezi, hanem a műtárgyak tárolására szolgáló speciális raktáreépületek a gyűjteményi állagvédelem és nyilvántartás munkáját is megkönnyítik. Ebbe az intézkedési sorba tartozik a múzeumi szakmai napok rendezése, melynek keretében 1988. június 6-án a Néprajzi Osztály ismertette tevékenységét a múzeum dolgozói és több meghívott szakember előtt.

Dr. Praznovszky Mihály megyei múzeumigazgató megnyitója után **Selmecki Kovács Attila**, a Néprajzi Múzeum főigazgató-helyettese tartott vitaindító előadást a dunántúli néprajzi kutatások eredményeiről és feladatairól. **H. Csukás Györgyi**, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum munkatársa a Bakony és Balaton-felvidék tájegységének kutatási, telepítési terveit ismertette saját vizsgálatai és a skanzen távlati tervei alapján.

A bevezető előadásokat követően a Bakonyi Múzeumban folyó néprajzi szak kutatásokról hangzottak el tematikus beszámolók. **Törő László** múzeológus a Marcalmente településein végzett komplex gyűjtéseiről, a bakonyi falvakban élő felvidéki kitelepítettek között végzett gyűjtéseiről és népi gyógyászati kutatásairól adott tájékoztatást. **Dr. Lackovits Emőke** osztályvezető a Káli-medence és a Somló-vidék komplex néprajzi kutatásának helyzetét ismertette, valamint több tematikus dunántúli kutatásban való részvétel feladatait. **Dr. Ács Anna** múzeológus Nemesvámos és a hozzá csatlakozó községek monografikus néprajzi vizsgálatának módjáról szólt.

Az etnográfus múzeológusok részletes tájékoztatást adtak az egyes gyűjtemények helyzetéről, múzeológiai problémáiról és feladatairól. A beszámolókból és a hozzászólásokból kirajzolódott, hogy a szakmai-módszertani törekvések csak megfelelő anyagi feltételrendszerben válhatnak igazán eredményessé.

A néprajzi munka komplex megközelítését szolgálta, hogy a felkért hozzászólások sorában a levéltári kutatással; a közművelődési munkával és az önkéntes néprajzi gyűjtőmozgalommal való szakmai kapcsolatokról is szó esett. A sokoldalú értékelést és aktivitást kiváltó néprajzi rendezvény stílusosan táncházzal ért véget, amihez a zenét **Juhász Katalin** gyűjteménykezelő textilvegyész-restaurátor szolgáltatta, a tánctanítást pedig **Bodor Károly** szentgáli erdőmérnök vállalta.

Selmecki Kovács Attila

Görögök a Jászkunságban
Művelődéstörténeti és egyházművészeti kiállítás
Karcagon

A jászkunsági görög kereskedők emlékanyagát bemutató kiállítás nyílt a karcagi Györfly István Nagykun Múzeumban 1988. január 21-én.

A Jászkunságban már a török hódoltság idején jelen voltak a görög kereskedők. Gazdasági tevékenységük egyik ága a boltbéli árusítás, másik a korcsmák és mészárszékek működtetése volt.

A magyarországi görög telepések mellett, hogy szervesen beilleszkedtek a magyar társadalomba, megtartották anyanyelvüket és ősi vallásukat is. Ez volt az egyetlen összetartó erő, amely a világban szétszórt honfitársaikhoz és szülőföldjükhöz kapcsolta őket. A görög nyelvhez és kultúrához való ragaszkodás a görög nyelvű könyvek kiadásában és iskolák fenntartásában jutott kifejezésre. Egy-egy könyv megjelenését óriási érdeklődés előzte meg, a drága tudományos munkákra a jászkunsági görögök is előfizettek. A karcagi egyházközségben megmaradt könyvek szép számmal igazolták ezt.

Az ősi orthodox vallás megtartása talán a nyelvénél is fontosabb volt számukra. Templomot II. József türelmi rendeletét követően építhettek. A Jászkunságban egyetlen görög alapítású templom áll: Karcagon. Építését az 1793 augusztusában írt kérelemben azzal indokolják, hogy Karcag, Kisújszállás, Madaras, Kunhegyes, Túrkeve, Törökszentmiklós, Mezőtúr, Kenderes, Ders, Abád, Füred, Egyek, Nádudvar, Kaba lakosai igen messzire, Békésre kénytelenek istentiszteletre járni. (A Hármaskerületi jászkunsági görögjei a gyöngyösi parókiát látogatták.) A templomot 1794-ben kezdte építeni Rábl Károly gyöngyösi építőmester. Az ikonosztázion faragásait Nicolaus Ioannu Talidorosz, Naxos-szigetéről származó egri görög képfaragó mester készítette. A templom műemléki helyreállítása elkezdődött, remélhetőleg hamarosan látogatható lesz.

Kiállításunkra a jászkunsági görögök levéltári dokumentumaiból, korabeli görög könyvekből és az egyházművészet jeles alkotásaiból válogattunk. Több intézmény, így az Iparművészeti Múzeum, a Jász Múzeum és az Országos Levéltár, valamint a Szolnok megyei Levéltár kölcsönözte a kiállított anyag egy részét. Ezt egészítette ki a karcagi görög templom szép ikonokkal és a szertartásokon használt kegytárgyakkal. A kiállítás-hoz Nagy Márta, a debreceni KLTE Szláv Filológiai Intézetének munkatársa írt tanulmányt, mely a Szolnok megyei Múzeumok Igazgatósága és a Kecskeméti Szentháromság Magyar Orthodox Egyházközség közös kiadásában jelent meg.

A kiállítást március végétől Szentesen, majd ezt követően Kecskeméten tekinthetik meg az érdeklődők.

Ökrösné Bartha Júlia

KUTATÓINK ÉLETÉBŐL

Keszi Kovács László köszöntése

Nyolcvanadik születésnapján Keszi Kovács Lászlót több intézményes ünnepségen köszöntötték a szaktudomány képviselői.

A Magyar Néprajzi Társaság és az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Folklore Tanszéke az egyetemi tanácsteremben 1988. március 9-én rendezett előadássorozatot keretében adózott az ünnepelt munkásságának. Kodolányi János, a Fotó- és Film Szakosztály elnöke megnyitójában végigkövette azt a szaktudományos pályát, ami a magyar néprajzi filmezés kibontakozását is meghatározóan elősegítette. Az ünnepelt tudományos kutatási témáihoz kapcsolódott Paládi-Kovács Attila a 18. századi magyar népi tejjagdalkodásról, valamint Gráfik Imre a gabonakereskedő hajós vállalkozókról szóló előadása. Boglár Lajos szemléletes tudománytörténeti értékelése a magyar néprajzi filmkészítés kezdeteiről és irányairól adott képet. Az ülés keretében Keszi Kovács László által készített filmek közül A szarvasi szárazmalom és a Takarás Kardoskúton című került bemutatásra a nagyszámú érdeklődő előtt.

A Néprajzi Múzeum munkatársai bensőséges ünnepség keretében 1988. március 17-én köszöntötték az immár fél évszázad óta közvetlen kollégaként számon tartott Keszi Kovács Lászlót, aki pályafutását a múzeumban kezdte, ahol Gunda Bélával együtt az Ethnológiai Adattár megteremtésére kapott megbízást, és aki napjainkban is fáradhatatlan energiával vesz részt a Néprajzi Filmstúdió munkájában számos archív film feldolgozásával. Ennek a tevékenységnek jelentőségét, a múzeumhoz fűződő munkásságot méltatta Hoffmann Tamás főigazgató ünnepi köszöntő beszédében, majd átnyújtotta Keszi Kovács Lászlónak a Néprajzi Múzeum Emlékplakettjét. A Filmstúdió bemutatója után kötetlen beszélgetés keretében bővíthették Keszi Kovács László színes visszaemlékezései alapján tudománytörténeti ismereteiket a múzeum dolgozói.

Szabadfalvi József köszöntése

Szabadfalvi József Állami Díjas megyei múzeumigazgatót 60. születésnapja alkalmából június elején szűkebb pátriájában akadémiai és egyetemi intézményi keretekben köszöntötték. 1988. június 6-án a Herman Ottó Múzeum és a Miskolci Akadémiai Bizottság közösen rendezett konferenciát Múzeum – tudomány – közművelődés címmel, amelynek megnyitóján Terplán Zénó professzor, a MAB titkára köszöntötte Szabadfalvi Józsefet. A tiszteletére rendezett ülésen több előadás hangzott el. Villangó István, a Művelődési Minisztérium Közgyűteményi Főosztályának vezetője a magyar múzeumügy jelenlegi helyzetét és perspektíváit tekintette át. Paládi-Kovács Attila, az MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatója a néprajz helyét vizsgálta a társadalomtudományok mai rendszerében és szervezetében, Bodó Sándor megyei múzeumigazgató (Eger) a múzeumok regionális együttműködésének lehetőségeit és eddigi eredményeit értékelte, Ujváry Zoltán tanszékvezető egyetemi tanár (Debrecen) pedig az egyetemi

oktatás és a múzeumok kapcsolatainak kölcsönös előnyeiről számolhatott be elsősorban a debreceni Néprajzi Tanszék és a miskolci múzeum példája alapján. A múzeum – Dobrossy István és Viga Gyula szerkesztésében – a Herman Ottó Múzeum Évkönyve XXV–XXVI. (Miskolc, 1988. 887 p.) összevont terjedelmes kötetét Szabadfalvi József tiszteletére jelentette meg. A kiadvány első, ünnepi példányának átadására a tudományos ülésen került sor.

A Kossuth Lajos Tudományegyetem Néprajzi Tanszékén végzett szakemberek és hallgatók ez évi (1988. június 10-i) találkozója programjának középpontjában a tanszéken 35 éve megszakítás nélkül oktató Szabadfalvi József köszöntése állt. Ujváry Zoltán tanszékvezető professzor meleg hangú megnyitója után Balassa Iván, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke méltatta az ünnepelt sokrétű munkásságát, iskolateremtő és közművelődési tevékenységét. Az egyetemi vezetés nevében Orosz István rektorhelyettes fejezte ki köszönetét a több évtizedes oktató tevékenységért. Majd a társintézmények, megyei múzeumok igazgatói és a barátok, tanítványok képviselői köszöntötték az ünnepeltet. A debreceni Néprajzi Tanszék idei évkönyvét (*Ethnographica et Folkloristica Carpathica* 5–6. Debrecen, 1988. 354 p.), melyet Szabadfalvi József tiszteletére jelentett meg, Ujváry Zoltán nyújtotta át. A szakmai találkozón több előadás hangzott el részben az ünnepelt munkásságához kapcsolódó témakörben.

Selmeczi Kovács Attila

Gunda Béla Díjas 1988-ban

GULYÁS ÉVA

A szolnoki Damjanich Múzeum néprajzos múzeológusa. 1972-ben magyar–latin szakon végzett a debreceni tudományegyetemen. Először a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeumban helyezkedett el, majd 1973 óta szülővárosában, Szolnokon dolgozik.

Részt vett a Szolnok megyei Néprajzi Atlasz munkálataiban, a viselet-fejezeteket dolgozta ki. Bekapcsolódott a Jászság és Tiszazúg kutatásba, ahol etnikus jellegű vizsgálatokat is végzett a tárgyi néprajz (kenyérsütés), s főként a folklór területén (néphit és népszokások). Első nagyobb munkája *Jászdózsai hiedelmek* címmel 1976-ban jelent meg. Ennek a gyűjtésnek már korábban levonta etnikus vonatkozású konklúzióit (*Jászdózsa néphite*. In: *Jászdózsa és a palócság*. Eger–Szolnok, 1973.). A Jászságra és a Tiszazugra vonatkozó cikkei többet nyújtanak az adatközlésnél, mert a teljességükben gyűjtött adatai valamely határozott jelenséget, tendenciát (etnikus kapcsolatok, táji elkülönülés) is bizonyítanak.

A megyén kívül bekapcsolódott a Szigetköz, Börzsöny, Tápó-mente, Kiskunmajsza kutatásába is, ahol rendszerint néphittel és népszokásokkal foglalkozott. 1978-ban a KLTE Néprajzi Tanszékén doktorált. Átdolgozott értekezése a Szolnok megyei Múzeumok Közleményei önálló számaként *Egy őszi pásztorünnep és európai kapcsolatai* címmel országos visszhangot keltett. E munkában filológusi erényei, alapos terepmunkája, lényeglátó anyagkezelése egyaránt megmutatkozik. Szolnok megye népművészete című kötetben ő írta a viselet, a vallásos élet tárgyai, a temetők művészete, valamint társszerzőségben a szücs- és szűrhimzések fejezeteket. Az alapos anyagfeltárás szép stílussal; a történeti anyag jó felhasználásával kapcsolódik össze.

A szolnoki Damjanich János Múzeum részére több ezer tárgyat gyűjtött, ezeket kiállításokon is bemutatta. Sokáig vezette a törökszentmiklósi Helytörténeti Gyűjteményt, azt leltározta, rendbe tette. Nagyszabású kiállításokat készített önállóan és másokkal együtt. A jelentősebbek: Szolnok megye néprajzi atlasza, Jászdózsai kutatások, Szolnok megye népművészete, Népi hangszerek Szolnok megyében, A szolnoki parasztpolgári viselet, A szűcsmesterség Szolnok megyében. Ezen kívül több szolnoki fazekas triennálé kiállítását; élő népművész kiállítását rendezte.

A megyében a népművészeti szakkörök, pávakörök patrónusaként is ismert, zsűrikben vesz részt; ez utóbbira jogosítja korábbi népénekgyűjtésein kívül a társszerzőségben kiadott ballada- és históriásének gyűjteménye is.

Mind tudományos és múzeológiai, mind szervező munkája és közéleti tevékenysége, konferenciákon való szereplése figyelemre méltó, aminek alapján a kuratórium a *Gunda Béla Díjat* 1988-ban Gulyás Évának ítélte oda.

Tanulmányúton Finnországban

1988. április 6–18. között a finn Országos Múzeumi Hivatal (Museovirasto) ösztöndíjával tanulmányutat tettem. Utam célja volt, hogy finnországi múzeumokban tájékozódjam szűkebb szakterületem: a textiliák, népviseletek és népi ékszerek állományáról és múzeológiai feldolgozásokról. Helsinki, Tampere, Porvoo és Turku városok minden olyan múzeumát megnéztem, ami témáimmal kapcsolatos. A kiállításokon túl tárgyraktárakat, írásos és képi dokumentációt és restaurátor-műhelyeket is tanulmányoztam, továbbá könyvtárakat is meglátogattam. Riihimäki-ben az üvegmúzeum modern kivitelezésű kiállításait láttam.

Teljes programot a legmesszebb menő gondossággal állította össze Helsinkiben a finn Nemzeti Múzeum múzeológusa, **Lehtinen Ildikó** kiváló magyar kutató. Neki köszönhetem, hogy időmet nagyon jól ki tudtam használni. Meleg fogadtatáshoz hozzájárult egy másik magyar, **Rácz István** fotóművész baráti idegenvezetése. **Bo Lönnqvist**, a finnországi svéd viseletek kutatója szintén inkább magánemberként egészítette ki a programot. Elvitt például a Brage nevű, népviselet-felújító intézménybe Helsinkiben.

Láttam a finn nemzeti múzeum történeti-művészettörténeti és finnugor néprajzi kiállításait, finn ékszereket a raktárból, mutatványokat az adattári képgyűjteményből. Helsinki nem olyan régen főváros. Minden téren azt tapasztaltam, hogy felemás: igyekszik modern lenni, de vidékies gondokkal is küszködik.

Tamperében **Mertti Helin**, a Városi Múzeumok igazgatója megmutatta a várostörténeti múzeumot, néprajzi múzeumukat (a szabadtéri munkás lakótelep-múzeum az évszak miatt még zárva volt), készülő természetvédelmi kiállításukat. Lendületes egyénisége harmonikus múzeumi tevékenységet fog össze, kihasználja a gazdag iparváros anyagi lehetőségeit. Érzékeny a művelődéstörténet minden részletére (például modern cipőgyűjteményt vásárolt, szemüveg-kiállítást rendezett).

Turku, a hajdani főváros tette rám a legjobb benyomást. Ma is több fővárosiaság érezhető ott, mint Helsinkiben. Múzeológiai is magas kultúrájú, harmonikus. A városi múzeum fontosabb kiállításáiban, a várban és a kézműves szabadtéri múzeumban,

valamint egyéb intézményekben Kari Appelgren múzeumi szakember kalauzolt, aki újabban került oda a gyűjteményi osztály élére. Módon nyílt konzultálni édesapjával, Arne Appelgrennel is, aki a vaasai múzeumot sokáig vezette.

Összefoglalóan megállapíthattam, hogy a finn múzeumokban különös becsben tartják a nagy szöttes és csomózott gyapjúszőnyegeket (*ryijy*), ezek gondos kezelése a restaurátorműhelyek és raktárak berendezésében szembeötlően középponti feladat. A kártevők közt a múzeumi bogár gyakoribb, mint a moly. Ellenük nem használnak vegyszert, csak $-33\text{ }^{\circ}\text{C}$ -on egy-két hétig fagyasztják a textíliákat, utána gondosan kiporszívózzák és raktárba teszik. Úgy vélik, ezután már nem is kell törődni velük – bár a gyakorlat nem mindig ezt igazolja. Sokkal nagyobb gondot fordítanak azonban – az élet minden területén – a tűz elleni védelemre. Úgy látom, múzeuológiában kölcsönösen tanulhatnánk egymástól.

Balogh Jánosné Horváth Terézia

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK

Magyar tag az IUAES vezetőségében

Az antropológiai és etnológiai tudományok 12. nemzetközi kongresszusán, amelyet 1988. július 23–31. között rendeztek meg Zágrábban, újraválasztották az IUAES (International Union of Anthropological and Ethnological Sciences) elnökségét és végrehajtó bizottságát. 1993-ig terjedően a végrehajtó bizottság elnöke Lourdes Arizpe (Mexico), főtitkára Eric Sunderland (Anglia), tagjai pedig M. Day (Anglia), G. Baer (Svájc), L. Dube (India), D. K. Ndagala (Tanzánia), A. Paládi-Kovács (Magyarország) és K. Hanihara (Japán) lesz. Tiszteletbeli taggá választották C. Lévi Strauss-t (Franciaország), s az előző kongresszusok elnökei H. Maver és P. Rudan az elnökség tagjaként támogatják az unió munkáját.

A következő öt esztendőben a szocialista országokat Paládi-Kovács Attila, az MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatója egyedül fogja képviselni a néprajzi és antropológiai tudományok legátfogóbb, s az UNESCO által is támogatott nemzetközi szervezetében. Ebbe a grémiumba ismereteink szerint először választottak be magyar szakembert.

Gunda Béla kitüntetése

1988. július 19-én Palermóban Gunda Bélának ünnepélyes keretek között adta át Szicília kormányzója Salvatore Lauricella és Aurelio Rigoli professzor Palermo város és az Internazionale di Studi Etnoantropologici Pitrè-Salamone Marino aranyérmét, amelyet a Centro Internazionale di Etnostoria keretében működő nemzetközi bizottság ítél oda az európai szempontból jelentős, egész életet jellemző tevékenység elismerésül. Eddig két tudóst jutalmaztak az aranyéremmel, Lutz Röhrichet, a freiburgi egyetem tanárát, és Lorenzo Vinigi Grottanelli római professzort. Gunda Béla nyilatkozott a római rádióban, s a szicíliai Ericeben beszélgetést folytatott vele az olasz kultuszminiszternő.

Aumüller István nyolcvanöt éves

A burgenlandi néprajz mindenese, tevékeny munkása, a Lajtaszentmiklóson élő Aumüller István idén ünnepli 85. születésnapját. Vas vármegyében, a Léka melletti Hosszúszegen születet 1903. május 10-én. Édesapja az Eszterházy-uradalom erdésze volt. Családja, anyanyelve német, de szülei cseregyerekként egy Szombathely melletti faluba küldték magyar szóra. Kőszegi polgári iskolai tanulmányok után 1919–1923 között a pápai tanítóképzőben tanult. Ebben a nemzeti szellemben nevelő iskolában érte meg szülőföldjének Ausztriához kerülését. Pápán megszerzett tanítói oklevelével Burgenlandban csak különbözeti vizsgák letétele után taníthatott. Kismartonban elemi

iskolában tanított, majd 1938-ban a gráci tanárképző főiskolán természetrajz-földrajz szakos polgári iskolai tanári oklevelet szerzett. A II. világháborúban német egyenruhában vett részt; saját kérésére nem léptették elő tisztté. Közkatonaként Berlinben esett orosz hadifogságba. Hazatérése után, 1947-ben a ruszti polgári iskolában helyezkedett el, amelynek 1949–1963 között igazgatója volt. Pedagógiai tevékenysége mellett a Burgenlandi Tartományi Múzeum már a két világháború közötti évtizedekben, a Tartományi Levéltár 1950 óta külső munkatársaként foglalkoztatta. Tudományos és pedagógiai tevékenységéért a burgenlandi becsületrend arany fokozatával, 1974-ben professzori címmel tüntették ki.

Tudományos érdeklődése a természetrajz területéről jutott el a néprajzig. A II. világháborút követő években ruszti iskolájának falai között megindította a Fertő-tó tudományos kutatását. Iskolájában saját erőből kutatószerobát rendezett be, ahová Bécsből szakembereket hívott meg. Kutatóállomásából nőtt ki a Fertő-tó tanulmányozását ma is végző illmitzi kutatóintézet. Aumüller István már 1969-ben burgenlandi természetvédelmi kézikönyvet szerkesztett, amelybe a védett növények népi (német, magyar, horvát) elnevezéseiről írt tanulmányt. Néprajzi kutatásaiban az etnobotanikáé a vezető szerep, de számos más témát is érintett. Az általa összeállított kérdőív segítségével az egész pannon térségre kiterjedő etnobotanikai gyűjtést végez. Így például 1978-ban a Somogy és Baranya megyei német községekben etnobotanikai és népi gyógyászati gyűjtőúton járt. Gyűjtéséről 1979-ben Budapesten az Orvostörténeti Múzeumban számolt be, előadása nyomtatásban is megjelent. Burgenlandi etnobotanikai fáradozásairól 1985-ben Békéscsabán a III. nemzetközi néprajzi nemzetiségkutató konferencián tartott előadást. A Kismartonban 1966-ban kiadott Barb-émlékkönyvben a tájoggyökér népi állatgyógyászati szerepéről, a Burgenländische Heimatblätterben a keresztről mint mágikus jelről (1971), a Lovászadon felfedezett régies fa fűrészerkezeetről (1973) és a szentelt virág felhasználásáról (1974) közölt tanulmányt. A burgenlandi makkos fázarakról készített feldolgozása magyarul is olvasható a Savaria Múzeum 1971–1972-es évkönyvében. Újabbban a müncheni Volkskunst hasábjain is gyakran találkozhatunk tanulmányaival, amelyekben a burgenlandi kéregedényeket (1983) és a fonott szalmamunkákat (1985, 1986) dolgozta fel. Első néprajzi cikkében a magyarországi kutatókat is érdeklő bakszekér burgenlandi előfordulásáról írt (Volk und Heimat I. 5. Eisenstadt, 1948. 5–6.).

Magam 1975-ben Zalaegerszegen az első néprajzi nyári egyetemen ismerkedtem meg Aumüller Istvánnal. Barátságunk 1978–1979-ben mélyült el, amikor Herder-ösz-töndfjasként Lajtaszentmiklóson többször is meglátogattam, majd 1979 nyarán három napig együtt kutattunk a Németújvár melletti Szentkúton. Már ekkor nagy lelkesedéssel beszélt a németújvári Batthyány Boldizsár támogatásával Nyugat-Magyarországon botanizáló németalföldi tudós, Carolus Clusius 1601-ben megjelent gombaművének újrakiadásáról. Clusius ebben a latin nyelvű művében közölte a gombák német és magyar népi elnevezéseit is. Clusius nagy műve Aumüller István és Jeanplong József szerkesztésében, bevezető, értékelő tanulmányaikkal együtt, 1983-ban a budapesti és a gráci akadémiai kiadó közös gondozásában megjelent. Clusius művének új, magyar–osztrák közös kiadása egyúttal Aumüller István két országhoz való kötődésének szimbóluma.

Nyolcvanötödik születésnapján mit kívánhatnánk a Lajta keleti partján munkálkodó Aumüller István professzornak? Mindenekelőtt azt, hogy lajtaszentmiklósi csen-

dességében továbbra is adassék meg számára az osztrák és a magyar néprajz javára végzett munkájához az alkotókedv, az erő és a jó egészség!

Lukács László

Josef Schepers 80 éves

Az ünnepnap — március 3-án — csak éppen megszakította a munkás hét-köznapokat. Schepers professzor, az európai népi építészettörténetírás nesztora most is könyvet ír, mint ő maga mondja: több mint egy évtizedes adósságot törlesztve, a közép-európai városok hagyományos polgárházainak fejlődésrajzát vázolja fel.

Schepers professzor hosszú és meredek úton jutott el idáig, minthogy nevéhez fűződik a „történeti házkutatás” módszertanának kimunkálása. Ő jelölte meg továbbá a vizsgálatok új célját is. Majd az új disciplina úttörő és mindmáig eredményes, termékeny művelőjének bizonyult. Maga az irányzat alkalmasint Jost Trier professzor kezdeménye, de minthogy ő (a münsteri egyetem katedráján) nem volt terepkutató néprajzos, a gyakorlati megvalósítás elsősorban Schepersre maradt. Szűkebb hazája, Westfália mintegy határovezete egyfelől Atlanti-Európának, másfelől Közép-Európának. Ez azonban csak az ökológiai feltételekre, valamint a népi kultúra prehistorikus és kora-középkori formáira vonatkozik meghatározó módon. Ezen a tájon ugyanis a középkortól kezdve különféle eredetű innovációs folyamatok változtatták meg a kultúra hagyományos állagát. Ezek a „történeti” változások kötötték le érdeklődését: Ez volt szemléletében az új. Schepers már első, fundamentális könyvében (*Das Bauernhaus in Nordwest-Deutschland* 1943.) felmutatta azokat az európai összefüggéseket is, amelyek segítségével könyve messze túljutott az addig szokásos „házgeográfiai” elemzések színvonalán. Űgyszólván első vizsgálataival valamit már felszínre hozott a történelem mélyebb rétegeiből is. Ezek a minták azt bizonyították, hogy a középkori kolostori, majorsági és a városi építészet közvetített olyan hatásokat a falusi lakosság épületállományára, melyeknek eredetét nem csekély részben a Meditteráneumban kell keresnünk. Más szóval Schepers háztanulmányiából az derül ki, hogy a 15–16. század vidéki építőkulturájának átalakulása, majd továbbfejlődése nem a természethez való alkalmazkodás találékonyosságának bizonyossága, hanem a gazdasági és kulturális kapcsolatok mindmegannyi eredménye. Tanulmányjaiban az elmúlt fél évszázad alatt megerősítette azt a feltevést, hogy a parasztok felfogói és fogyasztói voltak mindazoknak az építészeti újításoknak az elmúlt fél évezred során, amelyeknek

segítségével a kőművesek, az ácsok és az épületasztalosok növelték a parasztházak értékét, megnagyobbították tömegét, átalakították belső tereosztását; javították komfortabilitását: Ezekkel a változtatásokkal a vidék építőkulturáját az iparosok közelítették a városéhoz.

A tanulmányok mellett (amelyeket Schepers professzor 65. születésnapján egy kötetben megjelentettek „Vier Jahrzehnte Hausforschung. Beiträge zur Baugeschichte in Nordwest-Europa” címmel) a legnagyobb jelentőségű írása kétségtelenül a „Haus und Hof Westfälischer Bauern” impozáns méretű kötete. A monográfia – ebben az írásműfajban egészen egyéni rekorddal tüntette ki íróját: már 6 kiadást ért meg! Mintegy az átmenetet jelzi a vidéki és a városi építészet kultúrhistóriája között az Alfons Eggerttel közösen írott kötet (1985-ből): Spieker, „Bauernburgen”, Kemenaden.

Ezekben az írásokban Schepers avatott ismerője – többek közt – a toronyházaknak, a cisztercita uradalmak középkori majorságainak, a váraknak és kastélyoknak, továbbá különösképpen annak a sokezer parasztháznak, amelynek alapos és részletes dokumentációját is neki köszönhetjük. Ezt a munkát tanítványaival és munkatársaival együtt is végezte. Nemcsak egyetemi katedrájáról szabott új irányt, jelölt meg teoretikusként elérendő célokat és nevelte disszerezsekként ügyének folytatóit, hanem Detmold szabadtéri múzeumában (melynek alapítója és nyugalomba vonulásáig igazgatója volt) gyakorlatilag is kamatoztatta elméleti-módszertani felismeréseit. Elért eredményeiben jelentős része lehetett a műemlékvédelem gyakorlati ismeretének, hiszen az életművében folytonosan gyarapodott. Meglehetősen széles, hiszen az etimológiáktól a statikai tudáson át a dendokronológiai vizsgálatokig terjed az a szellemi tartomány, amelyet Josef Schepers évtizedek óta nap mint nap bebarangol. Indulása nehéz körülmények között következett be, hiszen tudnivalóan ahhoz a generációhoz tartozik, akiknek életében a legtermékenyebb éveket rabolta el a II. világháború. De az ínség, ami a háborút megelőzően és követően fizikai és szellemi téren egyaránt korlátozta az értelmiség létezését: Németországban, sosem vált kárára, ellenkezőleg, elmélyítette humanizmusát.

Aligha lehet mást mondani erre az életútra, mint amit Schepers 1943-ban írt (Das Bauernhaus...: előszavában), köszönetet mondva mindazoknak, akik műve megszületését segítették: „Auch all den vielen Bauern, die mir gastfreundlich ihr Haus geöffnet haben, möchte ich zurufen: „Ik dank Ju van Hiäten!” Die alte Bausitte kann nicht mit Bücher lebendig gemecht werden; sie soll es auch nicht, da sie die gegenwärtigen Lebensformen nicht angemessen ist. Aber mit Ehrfrucht können wir in den guten Geist und das gediegene Können der Vergangenheit eindringen und lernen für die Zukunft unseres Volkes. Gegenwärtig verblissen solche Fragen vor den grossen Entscheidungen, doch hoffe ich, daß Zeiten friedlicher Aufbauarbeit sei bald wieder an uns herantragen werden.”

Ebben az értelemben kívánunk valamennyien boldog alkotást, a család, a tanítványok és a kollegák szeretetét Neked, kedves Jõp – ad multos annos!

Hoffmann Tamás

Günter Wiegelmann köszöntése

Ez év elején ünnepelte 60. születésnapját dr. Günter Wiegelmann professzor, az európai néprajztudomány kiemelkedő személyisége. Munkásságának nemzetközi elismerését tükrözte az a nagyszabású akadémiai rendezvény, amelyet 1988. január 31-én a münsteri egyetemen (NSZK) tartottak, s amelyen az állami, egyetemi vezetőkön kívül kollégái, tanítványai, valamint számos országból érkezett néprajztudósok köszöntötték. Ebből az alkalomból közel ezer oldalas, 57 tanulmányt tartalmazó emlékkötet jelent meg tiszteletére *Wandel der Volkskultur in Europa* címmel (szerkesztette N–A. Bringéus, U. Meiners, R–E. Mohrmann, D. Sauer mann és H. Siuts. Münster, 1988).

Günter Wiegelmann 1928. január 31-én született a westfáliai Essen közelében, falusi kézműves családban. Az ötvenes évek elején a kölni egyetemen germanisztikát, geográfiát és néprajzot tanult. Mathias Zender professzor hívására 1955-től tudományos munkatársként bekapcsolódott a német néprajzi atlasz munkálataiba, majd később az oktató munkába is. A bonni egyetemen töltött évek a széles körű nemzetközi kapcsolatok kiépítése mellett a szakmai felkészülésnek is kedveztek, melyben geográfiai képzettségét kamatoztathatta. Tanúskodik erről egyetemi habilitációs munkaként készített táplálkozás atlasz-monográfiája (*Alltags- und Festspeisen. Wandel und gegenwärtige Stellung.* Marburg, 1967).

1968-ban a mainzi egyetemre hívták meg néprajzprofesszornak, ahol azonban rövid időt töltött, mert 1971-ben – Bruno Schier utódként – a münsteri egyetem néprajzi tanszékének vezetésével bízták meg. Az eltelt másfél évtized alatt az addig is nagy hírű tanszék az európai etnológiai kutatások jelentős központjává fejlesztette. Lankadatlan erővel és hihetetlen energiával végzett oktató munkát, tudományszervezést, kutató munkát, folyóirat-szerkesztést, könyvkiadást, szervezett nemzetközi konferenciákat.

Tudományos érdeklődésének középpontjában kezdettől a népi kultúra változásainak vizsgálata áll, melyben számos új módszertani törekvést, megközelítési formát alkalmazott, illetve dolgozott ki. Geográfiai szemléletmódja nem csupán a néprajzi atlaszmunkálatoknál érvényesül, hanem áthatja sokrétű tevékenységének egészét. A népi kultúrában történetileg kimutatható innovációs központok elemzésével számottevő lendületet adott az 1970-es évek néprajzkutatásának, mint ahogyan az inventáriumok helytörténeti és néprajzi forrásként való alkalmazásával is.

Tudománytörténeti, módszertani vizsgálataiban hangsúlyt helyez az interdiszciplináris megközelítésre; a kulturális változások időhatárainak, szakaszainak rögzítésére; a források, dokumentációk komplexitására. Figyelme kiterjed a néprajz történeti problémáira éppen úgy, mint a társadalmi és központi szerveknek, valamint az egyéni újtóknak a paraszti kultúra alakulásában játszott szerepére. Dinamikus történeti látásmódja nyilatkozik meg M. Zenderrel és G. Hellfurthtal közösen írt néprajzi kézikönyvében (*Volkskunde. Eine Einführung.* Berlin, 1977).

Günter Wiegelmann neve összefonódik a szaktudomány európai együttműködésére irányuló törekvésekkel, a nemzetközi szakmai kapcsolatok fáradhatatlan ápolásával, mindennek eszközül és egyben szimbolumául szolgáló *Ethnologia Europaea* folyóirattal, melyet csaknem megindulásától, 1971-től közel másfél évtizeden át szer-

kesztett. 1984-ben makacs betegségének kényszerítő hatására adta át Bjarne Stoklundnak ezt a tudománytörténetileg is meghatározó jelentőségű munkát.

A magyar néprajztudományhoz régóta szoros kapcsolatok fűzik. Nemcsak az említett nemzetközi folyóirat szerkesztése révén, hanem az általa irányított olyan fontos szaktudományos együttműködések kapcsán is, mint pl. a nemzetközi táplálkozástudomány kutatás vagy az európai néprajzi atlaszbizottság. A magyar néprajztudomány eredményeit mindig nagy érdeklődéssel kísérte, számtalanszor járt Magyarországon. Több alkalommal tanítványait is elhozta, akikkel nemcsak a budapesti szakmai intézményeket ismertette meg, hanem Gunda Béla professzorhoz fűződő régi barátsága révén emlékezetes néprajzi expedíciókon vehettek részt: a münsteri diákok a Hortobágyon és a Zempléni hegyvidéken.

A Magyar Néprajzi Társaság 1983-ban külföldi tiszteleti tagjává választotta mindazon fáradozásainak elismeréseként, amivel a magyar néprajztudomány eredményeit közvetítette az európai tudományos élet felé. A 60. születésnapjára megjelentetett köszöntő kötetben hat magyar etnográfus tanulmánya szerepel a túlnyomó részben német nyelvterületről származó írások között, ami kellő súllyal juttatja kifejezésre szaktudományunk tisztelgését. Günter Wiegelmann személye és munkássága előtt.

Selmecci Kovács Attila

Hans Manndorff jubileuma

Hatvanadik születésnapján a magyar néprajztudomány részéről melegen köszöntjük Hans Manndorffot, a bécsi Museum für Völkerkunde igazgatóját, akit meleg kapcsolatok fűznek a hazai néprajzi intézményekhez, elsősorban a Néprajzi Múzeumhoz. Osztrák barátunk 1975 óta áll a múzeum élén s tanulságos kiállítások hosszú sorát rendezte, s több publikációban foglalkozott a néprajzi múzeológia jelentőségével. Elsősorban, mint Délkelet-Ázsia kutatója nemzetközileg is elismert tevékenységet fejtett ki. Örülünk, hogy egyik értékes publikációja a thaiföldi Lisu hegyi törzs újévi szokásairól magyar kiadványban jelent meg (Műveltség és Hagyomány XIII–XIV. 1971). Hans Manndorff egyik úttörője a néprajzi filmfelvételeknek.

Gunda Béla

A Herder-díj jubileumi ünnepe Bécsben

A hamburgi F. V. S. Alapítvány a Herder-díj alapításának 25. évfordulóján, 1988. május 3–6. között jubileumi ünnepeket rendezett Bécsben. Társaságunk részéről a Herder-díjas Balassa Iván elnök, Gunda Béla tiszteleti tag, a Herder-ösztöndíjas Csoma Zsigmond, Lágler Péter és Lukács László vett részt a nagyszerű rendezvényen. Megjelentek az ünnepeken a szomszéd országok Herder-díjas néprajztudósai: Ludvik Kunz (Brünn), Soňa Kovačevićová (Pozsony) és Ion Vladuțiu (Bukarest)-is. Megtisztelt bennünket jelenlétével Leopold Kretzenbacher professzor (München), a Herder-díj kuratóriumának néprajzos tagja is.

Az eseménysorozat május 4-én a Herder-ösztöndíjasok találkozásával és tanács-

kozásával kezdődött a Bécsi Egyetem szenátusi termében, ahol a beszélgetést Horst Haselsteiner Közép- és Délkelet-Európa történetével foglalkozó professzor vezette. Szóba került a néprajzos Herder-díjasok és -ösztöndíjasok által 1987-ben írt és Vladimira Bousska-Pachlová által szerkesztett tanulmánykötet kiadásának ügye is. A könyv remélhetőleg 1989-ben, az Alapítvány létrehozója, Alfred Toepfer 95. születésnapjára szerkesztett ünnepi kötetként jelenik meg. Délután a Német Szövetségi Köztársaság bécsi nagykövete, Dietrich von Brühl gróf rezidenciáján adott fogadást az ünnepség résztvevői számára. Este a városháza pincéjében, a polgármester által adott díszvacsonán vette át a Herder-díj körüli szolgálataiért Alfred Toepfer hamburgi szenátor úr Bécs tartomány nagy aranyérmét.

Május 5-én az Osztrák Tudományos Akadémia János-termében 25. alkalommal osztották ki a Herder-díjakat és -ösztöndíjakat. Magyar részről 1988-ban Györffy György történész, Társaságunk tiszteleti tagja kapta meg a Herder-díjat. A díjátadási ünnepség két momentumát is a magyarság iránti megbecsülés jeleként foghattuk fel. Ünnepi előadásában Richard Plaschka történész professzor kiemelte, hogy a középkor századaiban a Bécsi Egyetem hallgatóit négy nemzetbe (natio) sorolták. A magyar nemzethez tartoztak a Herder-díj által érintett országok területéről érkezett hallgatók. A natio hungarica tagjaiként írták be a lengyel, cseh, szerb, román, bolgár, görög hallgatókat is a Bécsi Egyetem matriculájába. A mai magyar nép megbecsülésének kétségtelen jeleként értékeltük, hogy a díjátadás után a Herder-díjasok és -ösztöndíjasok nevében a magyar Györffy György mondhatta a köszönő beszédet. Nagy hatású beszédében Györffy György hangsúlyozta, hogy a Herder-díj által elismert kelet-, délkelet-európai térségben az elmúlt évezredek során népek, nyelvek és vallások tűntek el, morzsolódtak fel. Megsemmisülésükben nem a békésen dolgozó földművesek, iparosok, tudósok, művészek, hanem az őket is elnyomó politikai rendszerek játszottak szerepet. Az utóbbi negyedszázadban a Herder-díjnak és -ösztöndíjnak jelentős szerepe van e terület népeinek egymáshoz közelebb hozásában, ugyanakkor Európa szellemi egészségének erősítésében is.

Megtisztelték jelenlétükkel a jubileumi díjátadást Kurt Waldheim szövetségi elnök, Rudolf Kirschlager szolgálaton kívüli szövetségi elnök, Josef Klaus nyugalmazott szövetségi kancellár, az osztrák politikai, egyházi és tudományos élet számos magas rangú személyisége, valamint az érintett országok diplomáciai testületének tagjai is. A díjátadást a Ferstel-palotában díszebéd követte, majd az előkészítés, rendezés, lebonyolítás szempontjából is figyelemre méltó ünnepség színházlátogatással és a Sacher Szállóban rendezett fogadással zárult.

A gazdag program ellenére a jubileumi ünnepség ideje alatt jutott idő az osztrák–magyar néprajzi kapcsolatok ápolására is. Magam május 4-én az Ethnographia Pannonica Austriaca Társaság rendezésében Szent Orbán tisztelete a székesfehérvári egyházmegyében címmel tartottam előadást a Bécsi Egyetem Néprajzi Intézetében. Meglátogattam a bécsi Néprajzi Múzeumot, sőt Barna Gáborral együtt, aki a Collegium Hungaricum ösztöndíjasaként Bécsben tartózkodott, Köpcsényben a Kelet-európai Néprajzi Múzeumban a varsói Néprajzi Múzeum által rendezett lengyel népművészeti kiállítás megnyitóján is részt vettünk.

Lukács László

Monografikus kutatás a Somló-vidék falvaiban

1987-ben indult meg a veszprémi Bakonyi Múzeum szervezésében a Somló környékének történeti-földrajzi-néprajzi feltárása. E kutatást indokoltá teszi a Somló sajátos földrajzi elhelyezkedése, a környék 11 községének gazdag történeti múltja és néprajzi jellegzetességeinek eddigi hiányos ismertetése.

Sajátos földrajzi elhelyezkedésről beszélhetünk, mert a vulkáni eredetű hegy a síkságból emelkedik ki. Oldalai kiváló lehetőséget biztosítottak a szőlőműveléshez. Utak és tájak találkozásánál települtek a speciális termelési tevékenységet folytató falvak. Kitűnő lehetőség kínálkozik a Káli-medence falvainak kultúrájával való összehasonlításra; mert mindkét tájegységen a gazdálkodás meghatározója az állattartás mellett a szőlő- és borkultúra. Ez a gazdálkodási szerkezet keretet adott és szabott a táji munkamegosztásnak, az árucserének, de a családszerkezetnek is, ahogy ezt a Káli-medencében megállapíthattuk. A családszerkezet pedig a rokon kapcsolatokat és a munkaszervezetet egyaránt befolyásolta. Ugyanakkor ezek a tényezők a lakóház életére, használatára is hatással voltak.

A vizsgálandó terület történetileg is rendkívül gazdag, változatos: említést érdemel Vásárhelyszék, Vecseszék vagy a mozgalmas történetű Somló vár. Részbirtoka volt itt a győri püspökségnek, a premontrei apácáknak, a vár birtokosainak és a Pálos-rendnek. Gazdag középkori múltja mellett hasonlóan változatos új- és legújabb kori története is. A reformációt követően mindhárom felekezet megtalálható a területen.

Társadalmilag erősen rétegzett a lakosság: kismesek (egyházi nemesek, kurialiszták), jobbágyok, szabadparasztok, zsellérek és cselédek egymás mellett éltek a térség falvaiban. Mindezek a jogélet kutatásának is gazdag és szerteágazó lehetőséget biztosítanak.

A két világháború között Relkovič Davorka személyében járt néprajzkutató a Somló környékének falvaiban, aki elsősorban a folklór jelenségeket kutatta. A terület gazdag szokásvilágáról tanulmányban számolt be az Ethnographia lapjain. Rajta kívül elsősorban önkéntes néprajzi gyűjtők fordultak meg a vidéken. Leíró munkáik, amelyek ugyancsak a szokásegyüttesek bemutatására szorítkoznak, a veszprémi Bakonyi Múzeum Néprajzi Adattárában megtalálhatók.

A most induló komplex kutatás Somló szűkebb és tágabb környékén 11 falut érint: Somlóvásárhely, Doba, Oroszi, Somlóvecse, Somlójenő, Somlószőlős, Borszöröcsök, Tüskevár, Iszkáz, Kerta, Noszlóp. A munka célja a jellegzetességek feltárásán túl annak megvizsgálása, hogy e sajátos fekvés és történeti múlt milyen kapcsolatokat eredményezett a községekben belül, a községek között, valamint a tágabb környékkel; továbbá annak kutatása, hogy mindezen sajátosságok a lakosság körében és a műveltségi javak tekintetében milyen irányú és jellegű migrációt eredményeztek, s e migráció során hogyan változtak, alakultak maguk a kapcsolatrendszerek?

Ezek után végső soron azt kell a kutatásnak megállapítania, hogy a Somló környéke falvainak lakosságát egységes kulturális jegyek jellemzik-e? E kulturális jegyek

alapján beszélhetünk-e összefüggő, valamely területen egymáshoz kapcsolódó falvak együtteséről, földrajzi-kultúrtörténeti egységéről, vagy csak azonos földrajzi, történeti körülmények között egymás melletti, egymással is, de a távolabbi környékkel is kapcsolatot tartó, azonos vonásokkal rendelkező, de nem összefüggő falvak láncolatáról, amelyek műveltségi javaik jellemzői alapján más földrajzi tájak lakóihoz kapcsolják a térség falvainak lakosságát. Azt kell eldöntenie ennek a kutatásnak, hogy mi a *sajátos* és mi a *közös* a 11 falu kultúrájában, s ez hogyan illeszkedik a Dunántúl egészébe, kulturális jellemzőibe? Meg kell határozni, melyek azok a tényezők, amelyek a terület lakóinak kultúráját alakították, s melyek azok a hatások, amelyek a vidék falvait érték? Olyan jellemzőket kell a vizsgálat során keresni, amelyek jól körvonalazható képet adnak a terület falvainak, lakóinak kultúrájáról és segítenek megkülönböztetni a tágabb környék lakóinak kulturális jellemzőitől.

A monografikus kutatás a következő témakörökre terjed ki: A Somló vidékének településtörténete a középkortól napjainkig (Solymosi László, Veress D. Csaba); Történeti demográfia (Hudi József); A Somló-vidék falvainak történeti földrajza, település-szerkezete (Havasné Bede Piroska); Határhasználat (Bede Piroska, Selmeczi Kovács Attila); A népi agrárkultúra változása a Somló-vidéken (Selmeczi Kovács Attila); A lakóház történeti fejlődése (Lukács László); A lakáskultúra jellemzői (H. Csukás Györgyi); A paraszti árucseré formái (Lackovits Emőke); Táplálkozási sajátosságok (Szabóné Borók Edit); A paraszti kertkultúra (Csoma Zsigmond); Etnobotanika, népi meteorológia (Varró Ágnes); Mesterek, mesterségek (Varró Ágnes); Öltözködési kultúra (Gergely Katalin); Népi jogélet (Gelencsér József); Társadalmi rétegek, csoportok (Sárkány Mihály); Családszerkezet, rokoni kapcsolatok, családi élet (Vörös Hajnalka, Lackovits Emőke); Házassági kapcsolatok (Gergely Katalin); Erkölcsi és vallási szokások (Madar Ilona); Az emberélet fordulói; Jeles napi szokások (Katona Edit); Hiedelmek rendszere (Sófalviné Tamás Márta); Családnevek, névadási szokások, népetimológia (Boros Edit).

A kutatás szervezője és irányítója a veszprémi Bakonyi Múzeum. A kollektív munkával folyó helyszíni és levéltári kutatást tíz éves időszakra tervezzük. Minden évben 4-5 heti terepkutatásra; illetve levéltári adatgyűjtésre nyílik lehetőség. A kutatások eredményeiről 3 évenként tájkonferencián tájékoztatjuk a szakmai közvéleményt, valamint folyamatosan kisebb tanulmánykötetekben publikáljuk a részeredményeket. Az első tájkonferencia megrendezésére és gyűjteményes kötet kiadására 1990-ben kerül sor.

S. Lackovits Emőke

Néprajzi kutatótábor Kéménden

1988. július 2–6.

Az idén ötödik alkalommal gyűltek össze a Csemadok Érsekújvári Járási Bizottsága védnöksége alatt működő néprajzi szakcsoport nyári kutatótáborának résztvevői. Az Alsó-Garam mentén fekvő kurtaszoknyás falvak néprajzi kutatása évek óta folyik dr. Liszka József fáradhatatlan szervező munkája révén. Az elsősorban társadalmi gyűjtőket tömörítő program évenként más településen valósul meg, ahol – kezdettől fogva – az adatgyűjtés szakmai továbbképzéssel; néprajzi előadásokkal kapcsolódik össze.

A jelen alkalom annyiban tért el a hagyománytól, hogy a tábor első napján egész napos szakmai rendezvény előzte meg a folyamatos terepgyűjtést. A délelőtti szűkebb körű vitaülés témája központi néprajzi publikációs fórum kialakítása volt. Liszka József vitaindító előadásában az *Új Mindenes Gyűjtemény* helyét és szerepét jelölte ki a szlovákiai magyar néprajzkutatásban. A Madách Kiadó eddigi irodalmi, kultúrtörténeti profilú évkönyve ez évtől néprajzi orgánummá szerveződik, melynek meghatározó szerepe lehet az itteni szaktudomány kibontakozásában. A Gyűjtemény idei, 7. kötetéppen a kurtaszoknyás „hatfalu” néprajzából közöl tanulmányokat.

Méry Margit, a pozsonyi akadémiai néprajzi intézet munkatársa hozzászólásában az intézményi bázis szükségességére hívta fel a figyelmet, utalva arra a fontos tényezőre, hogy az intézet felvállalja a magyar kisebbség néprajzi kutatásának feladatát, ehhez a tevékenységhez megfelelő szakkönyvtárra és rendszeres szakmai konzultációra van szükség. A Madách Kiadót képviselő Tóth Károly szerkesztő a szaklektorálás és a szerkesztői apparátus hiányából adódó gondokról beszélt, igényelve a Gondolat Kiadóval való szorosabb együttműködést. A kialakult vitában számos észrevétel hangzott el a kiadvány tartalmi, terjesztési feladataival kapcsolatban.

A kéméndi általános iskolában délután sorrakerülő rendezvényt meglehetősen nagy helyi érdeklődés kísérte, melynek középpontjában a vidék népi kultúráját ismertető *Új Mindenes Gyűjtemény* 7. kötetének bemutatása állt a Csemadok és a helyi tanács képviselőinek jelenlétében. A bensőséges hangulatú találkozó jó alkalmat nyújtott arra, hogy jelen sorok írója a Magyar Néprajzi Társaság képviseletében átadja Liszka Józsefnek az 1988. évi Jankó János Díjat. A spontán ünnepséget követően két szemléletes előadás hangzott el: Lukács László (Székesfehérvár) az emberi erővel végzett teherhordás eszközeit és módjait ismertette az Alsó-Garam mentéről, majd Ágh Tibor (Pozsony) kéméndi népzene gyűjtését mutatta be helybeli énekesek közreműködésével. Emlékezetes műsorral, a vidék néptánc kultúrájából merített darabokkal szerepelt a párkányi Kisbojtár gyermektáncgyűjtés Tóth Ilona népdalénekes közreműködésével. A jól sikerült rendezvény késő estébe nyúló kötetlen beszélgetéssel, esetenként adatgyűjtéssel végződött.

A nyári tábor résztvevői a következő napokban helyben és a szomszédos falvakban végeztek megkezdett témájukhoz tematikus adatgyűjtéseket, melyek feldolgozásából remélhetőleg mind többet fogunk viszontlátni a néprajz javára megújult *Új Mindenes Gyűjtemény* következő kötetében.

Selmeczi Kovács Attila

Nemzetközi Diák Honismereti Tábor – kilencedszer

A Hazafias Népfront Győr-Sopron megyei Bizottsága és a Nemzeti Front Nyugat-Szlovákiai Kerületi Bizottsága 1988. június 20-á és 1988. július 2-a között kilencedik alkalommal rendezte meg a negyven magyarországi és szlovákiai középiskolás fiatal mozgósító Nemzetközi Diák Honismereti Táborát. Az előző években kikristályosodott gyakorlatnak megfelelően (vö. Néprajzi Hírek XVI. 1987. 95–96.) a tábor résztvevői ez alkalommal is konkrét, honismereti-néprajzi kutatómunkával, illetve a vendéglátó tájegységek nevezetességeinek megismerésével töltötték az idejüket.

Az első héten a fiatalok Csorna városának voltak a vendégei. Az ott eltöltött idő alatt Szilsárkányon végeztek kutatómunkát. Munkájukat a népi kultúra egyes jelenségeinek (népi építészet, teherhordás, népzene, népszokások stb.) vizsgálatára összpontosították. Ezen kívül, az előző esztendőekben Pásztoriban és Szilsárkányon összegyűjtött tárgyi anyagból 1987 őszén létrehozott tájház kiállítási anyagát konzerválták újra, leltározták, illetve újabb darabokkal egészítették ki.

A rendezvény második hetét a fiatalok a Kisalföld szlovákiai felén, az érsekújvári járásban, Udvard községben töltötték. Az egyes munkacsoportok itt is hasonló témaköröket vizsgáltak, mint az előző héten, bár a kutatómunka súlypontját a tárgygyűjtésre helyezték. Az összegyűjtött, több mint kettőszáz, zömmel a mezőgazdasági munkákhoz kapcsolódó paraszti használati eszköz lehetővé teszi, hogy az őszy folyamán az érsekújvári múzeum munkatársai időszaki kiállítás keretén belül az udvardiaknak is bemutathassák a tábor lakói nyári munkájának eredményeit.

Az egész napos szorgos munkát mindkét helyszínen kötetlenebb, ám szintén tanulságos esti programok egészítették ki (táncház, néprajzi-honismereti előadások, filmvetítések stb.). Egy-egy napon a tábor résztvevői egész napos kiránduláson vettek részt: Esztergom–Szentendre, illetve Nyitra-Kistapolcsány úticélokkal.

A kéthetes rendezvény, amellet, hogy a Kisalföld néprajzkutatása számára konkrét eredményeket hozott, ahhoz is nagyban hozzájárult, hogy a két ország szomszédos területeinek fiataljai közelebről megismerkedjenek egyrészt a honismereti kutatómunka rejtelmeivel, másrészt – személyes kapcsolatok révén – egymás mindennapjaival.

Liszka József

Néprajzi gyűjtés az Ungvidéken

A CSEMADOK Töketerebes-i Járási Bizottságának Néprajzi Szakbizottsága munkaterve alapján önkéntes néprajzgyűjtőkből álló csoport végzett gyűjtést az Ungvidék három, név szerint Deregnyő, Nagyráska és Kisráska községében, öt napon keresztül.

A tábor megszervezése a CSEMADOK Járási Bizottságának, a szóban forgó három község CSEMADOK alapszervezeti, a nagyráskai ifjúsági szervezet és a vajáni Földműves-szövetkezet (termelőszövetkezet) anyagi és erkölcsi támogatásával történt.

A gyűjtés szakmai előkészítését és irányítását Liszka József néprajzkutató segítségével e sorok írja, a szakcsoport vezetője biztosította.

Tulajdonképpen a korábbi kutatások folytatásáról van szó, azzal a különbséggel, hogy míg korábban (a Néprajzi Hírekben is beszámoltunk már ezekről) zömében magyarországi szakemberekkel végeztük a kutatást (1980, 1983, 1984 és 1985-ben), most az ötödik néprajzgyűjtő tábor nyelvi önkéntesekkel biztosítottuk.

Az ideai gyűjtés a társadalmi néprajz, népi cipekedés, népi tisztálkodás, lakodalmi szokások, tájnyelvkutatás, néptánc és a hozzá fűződő szokások és a népi vallásosság témaköröket ölelte fel.

Az alakulóban levő szakcsoport a jövőben egyelőre kéthavonként találkozik egy-egy közös gyűjtésen, ahol szakmai továbbképzés is programon lesz. A szakmai továbbképzést hazai és magyarországi szakembereken keresztül kívánjuk biztosítani.

D. Varga László

KISEBB HÍREK

Dr. Szabadfalvi József kandidátust, a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Múzeumi Szervezet igazgatóját április 4-e alkalmával *Állami Díjjal* tüntették ki.

*

Gunda Béla Herder-díjas egyetemi tanárnak a magyar- és a kelet-európai néprajzkutatás területén elért kimagasló eredményei, iskolateremtő munkássága és az egyetem javára végzett sokirányú, értékes tevékenysége elismeréseként a Kossuth Lajos Tudományegyetem Egyetemi Tanácsa a *Doctor honoris causa* címet adományozta. A kitüntető cím átadására az egyetem fennállásának 75. évfordulója alkalmából 1988 szeptemberében rendezett ünnepségsorozaton került sor.

*

A Magyar Tudományos Akadémia főtitkárának döntése alapján Czövek Judit Halottlátók a magyar néphagyományban c. könyvéért és a Jahrbuch für Volkskunde c. évkönyben megjelent Halottlátók-ungarische „Totenseher„ c. tanulmányáért *Akadémiai Ifjúsági Díj*ban részesült. A díjat 35 év alatti fiatal kutatók kapják tanulmányért, könyvért, önálló kutatásért.

Alapítvány Pesovár Ferenc emlékére

Öt esztendővel ezelőtt, 1983. február 27-én, életének 53. évében halt meg Pesovár Ferenc néptánckutató, a székesfehérvári István Király Múzeum néprajzi osztályvezetője. Emlékét nemcsak az általa gyűjtött táncok, népdalok, néprajzi tárgyak tartják fenn, hanem az Alba Regia Népi Együttes, barátai, munkatársai által 1988 februárjában létrehozott *Pesovár Ferenc Alapítvány* is. Az Alapítvány összegének kamataiból a *Pesovár Ferenc-díjat* adják ki. Páros években a díj annak a 35 éven aluli kutatónak adományozható, aki a néprajz, különösen a Pesovár Ferenc számára kedves témák: a néptánc, a népzene, a népszokások és a céhes kisipar kutatása területén kiemelkedő eredményt ért el. A díj páratlan évben annak fiatalnak adományozható, aki a néptánc területén, különösen pedig a Békéscsabán megrendezésre kerülő Országos Szólótánc Fesztiválon elért eredményeivel, az ott mutatott teljesítményével kiérdemli azt, akinek tevékenysége Fejér megyéhez kapcsolódik. Az Alapítvány felhasználásáról, a díj odaítéléséről öttagú kuratórium dönt, amelynek Andrásfaly Bertalan is tagja.

Az Alapítvány nyitott jellegű, melyhez bármelyik magyar vagy külföldi állampolgár, intézmény, társaság, egyesület, népi együttes csatlakozhat, ha céljával egyetért és

azt anyagi eszközökkel támogatja. A Pesovár Ferenc Alapítvány részére a felajánlások, hozzájárulások a Fejér Megyei Művelődési Központba (8000 Székesfehérvár, Liszt Ferenc u. 1. Számlaszám: OTP 299–98001 8748) küldhetők.

Lukács László

*

A Magyar Tudományos Akadémia 1988. évi közgyűlésének keretében május 12-én tartotta a Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya tudományos ülést az osztályhoz tartozó tudományos társaságokról. Hajdú Péter osztályelnök előadásában tudományos társaságaink tevékenységének áttekintése során nagy hangsúlyt fektetett a társaságoknak a nemzetközi kapcsolatokban és a tudomány népszerűsítésben betöltött szerepére, majd foglalkozott a jövő fejlődésének lehetőségeivel, a társasági munka megújításának követelményeivel. A felkért hozzászólók között elsőként Balassa Iván, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke foglalta össze társaságunk százéves tevékenységének eredményeit és az ebből adódó feladatokat.

*

A Magyar Tudományos Akadémia Filozófiai és Történettudományok Osztálya 1988. május 13-án *Nemzeti művészet – európai művészet* címmel tudományos ülést tartott. Az elsősorban történeti, művészettörténeti előadások között néprajzi is elhangzott. Hofer Tamás, az MTA Néprajzi Kutató Csoport igazgatóhelyettese a népi kultúra jelentésváltozásait vizsgálta a századforduló időszakában.

*

Jászkiáséren 1988. február 26-án Csete Balázs néprajzkutató rajztanár emlékére rendeztek ünnepséget. Az emlékülést Gunda Béla professzor nyitotta meg, majd Szabó László, a szolnoki múzeum osztályvezetője tekintette át Csete Balázs életútját és munkásságát. A pályatársak nevében Nagy Gyula orosházi múzeumigazgató és Kresz Mária a Néprajzi Múzeum tudományos főmunkatársa emlékezett meg. A rendezvény alkalmából a helyi művelődési házban Csete Balázs alkotásaiból emlékkiállítás nyílt meg, melyet Kaposvári Gyula ny. múzeumigazgató rendezett.

*

A Magyar Néprajzi Társaság Anyagi Kultúra Szakosztálya 1988. március 30-án a kerámiakutatás húsz évéről emlékezett meg. Beszámoló hangzottak el a Nemzetközi Fazekassággkutató Szimpózium (Internationale Hafnerei Symposion) húszadik évfordulójáról, valamint az ehhez kapcsolódó nemzetközi és hazai szakkutatás eredményeiről. Az ülésen beszámolót tartott Kresz Mária, István Erzsébet, Cserey Éva, Duma György és Nagybakay Péter.

*

1988. május 1–4. között az MTA Néprajzi Kutató Csoportban került megrendezésre az I. svéd–magyar néprajzi szimpózium *A nemzeti kultúra mint folyamat: svéd és magyar tapasztalatok* címmel. A konferencia során néprajzi, szociológiai és művészet-történeti előadások hangzottak el a nemzeti kultúra formálódásáról, a népi kultúrának a nemzeti kultúra alakításában játszott szerepéről, a nemzeti kultúrák mai jellegzeteségeiről. A tanácskozás anyagát angol nyelven a svéd társadaiomtudományi kutatásokat koordináló tanács (HSFR) jelenteti meg. Néhány előadás magyar nyelvű változatát a Janus, a pécsi Janus Pannonius Tudományegyetem folyóiratának egyik következő száma közli.

*

Jonas Frykman docens (a lundi egyetem európai etnológiai intézetéből) 1988. április 26-án előadást tartott az MTA Kulturális Antropológiai Munkabizottságának és a Néprajzi Kutató Csoport Társadalomnéprajzi Osztályának rendezésében a svéd etnológiai kutatásban lezajló generációváltásról és a „mindennapi élet” kutatási témává válásáról.

*

1988. május 10–21. között a Magyar Tudományos Akadémia vendégeként Budapesten tartózkodott J. V. Bromlej akadémikus, a SZUTA Néprajzi Intézetének igazgatója. Magyarországi tartózkodása során megtekintette a Néprajzi Múzeumot, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumot, s két előadást tartott az MTA Néprajzi Kutató Csoportban. Az egyik előadás a Szovjetunióban zajló jelenkori etnikai folyamatokkal, a másik pedig a szovjet néprajztudomány elméleti kérdéseivel foglalkozott.

*

Jávor Kata „A fiúk és a leányok szocializációja: a nemek szerinti szerepek reprodukciója két magyar faluban” címmel előadást tartott az Amerikai Antropológiai Társaság 86. évi gyűlésén Chicagóban (1987. november 18–22.). Az előadásra a Huseby-Darvas Éva által szervezett szekcióülésen került sor, mely a nemek szerinti szerepek változásaival foglalkozott Kelet-Európában.

*

Csáky Károly szlovákiai magyar író 1988. március 16-án diavetítéses előadást tartott az Ipoly-menti húsvéti ünnepkör népszokásairól a Hazafias Népfront Székházában társaságunk Önkéntes Gyűjtő Szakosztálya és HNF Honismereti Bizottsága rendezésében.

*

Gyivicsán Anna *A Népi írásbeliség reprezentatív és intim megjelenési formái a magyarországi szlovákoknál* címmel 1988. május 10-én előadást tartott a Szlovák Néprajzi Társaság ülésén Pozsonyban.

*

Az *Erősz a folklórban és A szerelem kertjében* című két tanulmánygyűjtemény (Szépirodalmi Kiadó, 1987) —, melyeket Szepes Erika és Hoppál Mihály szerkesztett — kiadói nívódíjat kapott.

Néprajzi kiállítás a gyermekjátékokról

A jászberényi Jász Múzeumban 1988. április 7-én *Játékország csodái* címmel nagyszabású gyermekjáték kiállítást nyitott meg dr. Selmeczi László, a Budapesti Történeti Múzeum főigazgatója. Több generáció jellegzetes játékait — a parasztyermekek maga készítette tárgyaitól a középpolgári francia babaszobákon át a mai játékszerekig — kultúrtörténeti fejlődéssorba állítva szemlélheti a látogató. A megnyitó napján a kiállítás-hoz kapcsolódva a jászkiérsi honismereti kör munkatársai hagyományos paraszti játékok készítésébe vonták be a gyerekeket, a múzeum udvarán pedig játékvásár fogadta az oda betérőket. A rendkívül nagy érdeklődést kiváltó kiállítást H. Bathó Edit múzeológus rendezte. A kiállítás az év végéig lesz látogatható.

KIADVÁNYOKRÓL

Néprajzi kiadványok a látóhatáron kívül III.

A Néprajzi Közlemények távolról sem esik a látóhatáron kívül, de legújabb kötetére mégis itt hívom fel a figyelmet. Cserbák András *Kalendárium-típusok a Néprajzi Múzeum gyűjteményében* (XXIX. kötet, 1987) c. munkája serkentőleg hathat a naptárak több monográfiát is kitöltő feldolgozásához. Inkább csak sejtjük, hogy a néphagyományok melyik területét befolyásolták a kalendáriumok. Így pl. a közmondásokat és talalós kérdéseket, a történeti mondákat, a népi meteorológiát és gyógyászatot. A kalendáriumok tanácsaihoz igazodott a különböző vetési időktől kezdve a nagymóságig a paraszti háztartás évi menete. Cserbák András munkájának nem egy fejezete (pl. a naptártípusok elemzése) úttörő. Munkájával kapcsolatban említem meg, hogy Trümpy Hans baseli professzor egyetemi szemináriumában több éven át foglalkoztak a kalendáriumok feldolgozásával s több kitűnő munkát publikáltak is. Így pl. Eder Katharina: Bauernschwänke und -witze in deutschschweizerischen Volkskalendern der ersten Hälfte des 19. Jahrhunderts (Balsel, 1981).

Több éves szerény, de körültekintő munka eredménye Ratkó Lujza *Mesék, mondák Biriből* (Jósa András Múzeum kiadványa 24. Nyíregyháza, 1987) c. könyve, amelyben elsősorban a legendamesék s a hiedelemmondák a számottevőek. Egy-egy kis monográfiát érdemelne pl. a teknősbéka teremtése, a bolhafű veres fojtja, amely jóval ismertebb az eddigi feldolgozásnál (Jung Károly: A „Máriaülte gaz...” Létünk, 1986). A tudós kocsisról, a mágikus erejű pásztorbotról, az egér képében megjelenő lélekről közölt szövegei is újabb kutatásra serkentenek. A szerzőnek tk. ez az első munkája s elismerésre méltó, hogy a kiadvány jellegének megfelelően tájékozott az irodalom is.

A *Nagykőrösi tájszótár* Villám Judit gyűjtése (az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárási Tanszéke s a MTA Nyelvtudományi Intézete adta ki, Budapest, 1987). Ime néhány tájszó, amelyek tárgytörténeti hátterét érdemes lenne tovább vizsgálni: *búzafejes* 'hosszúkás fonott kalács', *gányó* 'tanyán lakó béres sértő, becsmérlő megnevezése', *garaboly* (győri és tóti) 'ovális alakú, egyfülű gyümölcsös kosár' (már Bátky Útmutatójában felhívta rá a figyelmet), *hátulló abrosz* 'batyuzásra használt abrosz', *kámvás* 'örves sertés', *kemény lebbencs* 'pirított lebbencsből készített étel' különböző nyelvi változata (galaburgyi, dzsamé, tyerászka, slambuc, öhön stb.) fontos táplálkozásföldrajzi tanulságokat rejtenek (lásd ehhez Fűvessy Anikó tanulmányát. Túrkevei tanulmányok, 1976. 72. 1.), *lúdgége* 'csigatészta', ezen a néven a Csallóközig, Vasig ismert (MTSz). A népi humor nagyszerű megnyilatkozása a *nyakkendős bika* 'a mesterséges megtermékenyítést végző férfi'. Ehhez érdemes elolvasni az Élet és Irodalom egyik riportját.

A kisvárosok múzeológiai-honismereti törekvéseit tömören és tanulságosan szolgálja *Mezőtúr helye az Alföld népi kultúrájában* (Szolnok, 1987) c. füzet. Szerkesztette Nagy Molnár Miklós, s ő írt egy rövid néprajzi vázlatot Mezőtúrról. A gyógyító Csoşa Sári, a veszettervos Balázs János, a tanyasi putriólak önálló tanulmányt érdemelnének. A mezőtúri Helytörténeti Füzetek 3. számaként jelent meg Hagymási Sán-

dor: *Mezőtúri aratók* c. munkája (Mezőtúr, 1983), amely kitűnő társadalomnéprajzi leírás. Helyen témák és feldolgozások jelentenek a hazai társadalomnéprajz vagy népi társadalom kutatásának lényegét. Talán nem véletlen, hogy Hagymási Sándor azon a tájon dolgozik, ahol Őrsi Júlia és Szabó László is tevékenykedik.

A magyar néprajz történetéhez is hozzátartozik Thurnwald Richard dudari gyűjtő-útja, amelyről Lengyel András nyújt felvilágosítást, összegyűjtve a dokumentumokat (Dudar, 1937. Országos Közművelődési Központ. Budapest, 1986). Kiegészíthetném azzal, hogy Thurnwald dudari útjának folytatása is volt (eszmeccsere a Néprajzi Múzeumban, tanulmánya az Ethnographiában, egy magyar néprajzi kézikönyv terve németül stb.). Dudaron tolmácsként is nagy segítséget nyújtott Thurnwaldnak Vajkai Aurél. Az ő felvétele a Dudaron gyűjtő Thurnwaldról az egyetlen fennmaradt fénykép. A neves német etnológust magyarországi utazásra tanítványa, Eckert Irma is inspirálta.

A nyírbátori Báthori István Múzeum kiadványait gazdagítja Jakab László és Kálnási Árpád: *A nyírbátori járás földrajzi nevei* c. könyve (Nyírbátor, 1987). Néprajzi részről Jankó János és Bátky Zsigmond figyelemztetései óta nem kell hangsúlyozni az ilyen munkák jelentőségét. A kiadvány értékét emelik a tömör, demográfiai adatokat is közlő falutörténetek. A földrajzi nevek gondos áttanulmányozása révén megállapítható, hogy a határbeli állattartás számtalan megnyilatkozását őrzik s tanulmánnyá dolgozhatók fel. Ide tartoznak a kutakra vonatkozó nevek is. A két szerző munkájában történeti mondák és vallási hagyományok nyomai is felcsillannak. Bárcsak annyira ismernék a nyírbátori járásban Ady Endre költészetét, mint ahány utcát neveztek el a költőről. A közösségi igények révén létrejött nevek a táj történetiségét őrzik. A hatóságilag elrendelteknek a népi tudatban alig van jelentőségük.

A Vakolatdíszek a Balaton-felvidéken c. füzetet az Országos Közművelődési Központ és a Káli-medence Környezetvédelmi Társasága adta ki 1987-ben. A füzet több kisebb, de értékes néprajzi írást tartalmaz. Forrásértéke van a nagy számban közölt vértelkek-, kémény- és ablakdíszeknek. A barokkos motívumok éppenúgy feltűnnek, mint a német falvak magyar címert ábrázoló vakolatdíszei. Lukács Lászlónak a füzetben közölt tanulmánya summája a Káli-medence építészetéről írandó nagyobb tanulmánynak.

Nyilvánvalóan, hogy Liszka József áll a *Néprajzi Füzet* (Komárom, 1986) c. kiadvány mögött, amelyben valóban hézagpótló tanulmányok jelentek meg. Szabó Ildikó a kéméni kenyérsütésről, Angyal Béla egy kamocsai gyógyítóasszony tudományáról, hiedelemmondáiról ír. Liszka József szélesebb horizontú tanulmányt írhatna a közölt és még közöletlen katicabogár versikékről. A német, a finn folklór ilyen tárgyú tanulmányai tanúskodnak a téma jelentőségéről. Egy régi gutai telek- és házleírást is számon kell tartanunk. A füzet Bartók, Illyés és Pilinszky idézetekkel is jelzi szándékát.

Az *Új Minden Gyűjtemény* 7. kötete (Pozsony, 1988) Kéménd község és környéke néprajzával foglalkozik. Megjelenése szintén Liszka József buzgólkodásának köszönhető. A bevezetőben Liszka József az etnikai csoportok meghatározásának kérdésével foglalkozik s tudománytörténeti áttekintést nyújt. Szerinte az Alsó-Garam mentén elterülő hét falura (Kéménd, Bény, Bart stb.) a kurta szoknya és a piros csizma a jellemző. A szokások tágabb környezetre is jellemzőek. Ehhez azt fűzzük hozzá, hogy a népviselet és az egyházszervezet közötti kapcsolatokat tanulsággal vizsgálta a Palócföldön Flórián Mária, a Garam menti kapcsolatokhoz l. még Földrajzi Zsebkönyv, 1940. kötetét. Az értékes bevezetőt hasonlóan értékes, igényes tanulmányok követik

az endogámiáról, a népviseletről, a földrajzi nevekről, az árucseréről, az életkori szokásokról, a hiedelemvilágról s egyéb folklóremlékekről. Liszka József és szerzőtársai (Kocsis Aranka, Méry Margit, Gáspár István és mások) számottevő, pótolhatatlan munkát végeztek.

A naptárakkal kezdtem ezt a rövid áttekintést. Naptárakkal is végzem. A *Kisalföldi Kalendárium* 1987. évi kötetében Timaffy Lászlótól és társaitól több értékes folklórközlés olvasható (népi gyógymódok, Krisztus-keresés szokása, régi ételek, falucsúfolók, régi házak). Nyéki Vörös Mátvás 17. századi falucsúfolói (Z. Szabó László közlése) külön figyelmet érdemelnek.

Gunda Béla

Néprajz a pozsonyi Új Mindenés Gyűjteményben (Kéméndi tanácskozás a kiadványsorozat eredményeiről és jövőjéről)

A pozsonyi Madách Könyvkiadó az 1980-as évek elején indította útjára társadalomtudományi évkönyvét, az Új Mindenés Gyűjteményt. A kiadványsorozat, amelynek eddig hét kötete látott napvilágot, néprajzi, illetve a néprajzzal határos rokontudományok területéről is közölt több-kevesebb rendszerességgel tanulmányokat. Mivel azonban a sorozatnak a kiadón belül nem volt állandó társadalomtudományi képzettségű szerkesztőgárdája, az alkalmyszerűen megbízott, szépirodalmi beállítottságú szerkesztők munkáját nem segítette szakképzett lektori testület vagy állandó szerkesztőbizottság. Ezért az egyes, ötletszerűen összeállított kötetek szakmai színvonala meglehetősen ingadozó volt.

A helyzet megváltoztatása érdekében 1987 végén társadalomtudományi képzettségű szakemberekből álló szerkesztőbizottság jött létre, amelyen belül a néprajzi tárgyú írások gondozása Méry Margit és Liszka József feladata. A szerkesztőbizottság e két tagjának, valamint a kiadvány szerkesztésével — úgy látszik — állandó jelleggel megbízott Tóth Károlynak, az eddigi és a leendő szerzők jó részének észrevételével 1988. július 2-án került sor első alkalommal érdemi megbeszélésre a kiadványsorozat jövőjéről a Csemadok Érsekújvári Járási Bizottsága V. Nyári Néprajzi Kutatótábor keretén belül Kéménden. A vitaindító előadást — amelynek teljes szövege előreláthatólag az Irodalmi Szemle valamelyik idei utolsó számában nyomtatásban is hozzáférhetővé válik — e sorok írója tartotta. Az alábbiakban megkísérlem röviden összefoglalni — a jelentős mennyiségű hozzászóló érdemi megállapításainak figyelembe vételével — a beszámoló tanulságait.

A beszámoló az addig megjelent hat kötet (a hetedik, Kéménd néprajzát bemutató, csak a nyár végén jelent meg) néprajzi anyagát — a csaknem egy tucat írást — tette mérlegre. Az elemzésből kiderült, hogy a szerkesztésbeli ad hoc-szerű koncepciótlanság, a hiányos tudományos felkészültség szülte dilettantizmus, a szakmai íráskészség hiánya és az oly gyakori elszigettség enyhén szólva ingadozó színvonalú termést eredményezett. Mindez arra int bennünket, hogy a jövőben átgondoltabb, tudatos szerkesztéspolitikával, igényesebb szakmai színvonalra való törekvéssel a kiadvány tudományos értékét, hitelét növelni igyekezzünk. E cél elérése érdekében alakult meg a társadalom-

tudományi képzettségű szakembereket magába tömörítő szerkesztőbizottság, amelynek nemcsak e kiadvány rendszeres megjelenése körüli bábáskodás a feladata. Tudományszervezői funkciója, módszertani tanácsadó szerepe szintén nem lebecsülendő!

A jövőben a kiadvány (amely a *Szlovákiai magyar társadalomtudományi szemle* alcímet viseli) mindennemű hungarológiai jellegű kutatás szlovákiai szervezőorgánuma, műhelye is szeretne lenni, ezért belső felépítését is rugalmasabb, folyóiratszerű formában kívánja a kiadó és a szerkesztőbizottság a jövőben átalakítani. Így a terjedelmesebb tanulmányokat-közleményeket kisebb közlemények, hírek, recenziók egészítik majd ki. Mivel a kiadvány egyelőre évente csak egy alkalommal jelenik meg, az összefüggés nélkül elhangzott az az igény is, hogy a néprajzi kutatás időszerű kérdéseinek a bemutatására nyíljon a sokkal rugalmasabb megjelenési lehetőségeket biztosító Irodalmi Szemle keretein belül egy – akár csak néhány lapnyi terjedelmű – állandó néprajzi rovat.

A megbeszélésen szó volt továbbá az Új Mindenes Gyűjtemény propagálása és terjesztése terén tapasztalható hiányosságokról (a kiadvány a szakmai berkekben és a szélesebb, szlovákiai magyar olvasóközönség – hogy a magyarországról már ne is beszéljünk! – körében nem ismert kellőképpen). Nyilvánvalóvá vált, hogy a problémát a kiadó önmaga nem képes megoldani, így a jövőben a szerzők segítségére is szükség lesz ezen a téren.

A megbeszélést nem követte ugyan konkrét határozathozatal, ám a problémák őszinte feltárása, a lehetőségek és kööttségek ismertetése, az élénk disputa szerkesztők és szerzők között minden bizonnyal nagyban hozzájárul a jövőbeni gördülékenyebb és rugalmasabb összmunka kialakításához.

Liszka József

Az Új Mindenes Gyűjtemény eddig megjelent köteteiben közzétett néprajzi írások jegyzéke:

Új Mindenes Gyűjtemény 1. Összeállította Zalabai Zsigmond. Bratislava, 1981.

1. Dodekné Chovan Ilona: A koloni lyukas hímezés. 130–138.
2. B. Kovács István: Adalék a gömöri magyarság mesekincsének ismeretéhez. 140–168.

Új Mindenes Gyűjtemény 2. Szerkesztette: Balla Kálmán. Bratislava, 1983.

3. Méryné Tóth Margit: Tardoskedd hagyományos táncai és táncélete. 116–153.

Új Mindenes Gyűjtemény 3. Összeállította: Géczy Lajos. Bratislava, 1984.

4. D. Varga László: Népi halászlati eszközök és módok a Latorca halászatában. 54–74.
5. D. Varga László: Ung-vidéki szarufaragványok. 76–83.
6. Mihályi Molnár László: Fejfák a Nagykapos környéki temetőekben. 86–92.
7. Géczy Lajos: Ung-vidéki gyermekjátékok és mondókák. 94–185.

Új Mindenes Gyűjtemény 5. Összeállította: Fehérváry Magda, Ratimorsky Piroška és Trugly Sándor. Bratislava, 1986.

A komáromi múzeum százesztendősi jubileumára kiadott kötetben beszámoló Gaál Ida tollából a néprajzi gyűjtemény fejlődéséről.

Új Mindenes Gyűjtemény 6. Szerkesztette: Balla Kálmán. Bratislava, 1987.

8. Sándor Károly: A lévai céhek történetéből. 35–55.
9. B. Kovács István: Egyházi intézmények – világi közösségek. Adalékok a Vály völgye társadalmi életéhez a jobbágyfelszabadítás előtt. 78–103.
10. Angyal Béla: Nádvgás és a nád fölhasználása Gútán. 106–118.

Új Mindenes Gyűjtemény 7. „Kurtaszoknyás hatfalu”. Dolgozatok Kéménd község néprajzából. Összeállította: Liszka József. Bratislava, 1988.

11. Liszka József: A kurtaszoknyás hatfalu mint néprajzi csoport és helye népi kultúránk rendszerében. 13–33.
12. Kocsis Aranka: Endogám házassági szokások a kéméndi anyakönyvek szerint. 34–39.
13. Méry Margit: Az Alsó-Garam mente népviselete. 40–70.
14. Nagy Endre: Kéménd földrajzi nevei. 73–83.
15. Gáspár István: Árucsera Kéménden. 84–93.
16. Dánielné Matus Erzsébet: Születés, keresztelő Kéménden. 94–101.
17. Battáné Gáspár Jolán – Dániel Csilla – Kaplóczyk Bea: A gyermek helye és feladatai a kéméndi családban. 102–111.
18. Csókás Ferenc: Párvasztás, esküvő és lakodalom Kéménden. 112–117.
19. Liszka József: Halál és temetés Kéménden. 118–125.
20. Batta Attila: Adalékok a népi hiedelemvilág alakjainak ismeretéhez. 126–132.

Az Adattárban a közleményekhez kapcsolódó táblázatok, folklórszövegek, proverbiumok (Parák Endre gyűjtése), valamint népmesék (B. Kovács István és Szabó Ildikó gyűjtése) találhatóak.

Új Mindenes Gyűjtemény 8. Előkészületben.

Előrelátható tartalomjegyzék:

Virt István: Halállal kapcsolatos szokások és hiedelmek a Zoboralján.

Liszka József: Az emberi erővel végzett teherhordás eszközei és módjai a Páris-patak völgyében.

Uó. Adalék a magyar népművészet kutatástörténetéhez. (Malonyay Dezső: A magyar nép művészete című munkája tervezett 6. kötetéről.)

Vadkerti Katalin: Mezőgazdasági termelés az Andrásyak krasznahorkai uradalmában az 1848–1867-es években.

Gyönyör József: Az első köztársaság ideiglenes alkotmánya.

Lanstyák István: A Szenc környéki nyelvjárás független labiális ő-zésének néhány kérdése.

Nevizánszky Gábor: A ló háziasításának kezdetei a Kárpát-medencében.

Ezekon kívül rövid recenziók, ismertetések Balla Kálmán, Danter Izabella, Fehérváry Magda, Görfői Jenő, Bánesz László és Trugly Sándor tollából.

IN MEMORIAM

Ortutay Gyula halálának 10. évfordulóján

(Elhangzott sírjánál 1988. március 22-én a Mező Imre úti temetőben)

Tíz éve annak, hogy örökre eltávozott tőlünk Ortutay Gyula, a tudós, a pedagógus, a művelődéspolitikus. Hiába telt el már viszonylag hosszú idő, tudásának, segítő-készségének hiányát ma is érezzük. Nemzedékünk és az utánunk következők még nagyon sokáig ezt az érzést nem tudják, de nem is akarják feledni, hiszen olyan sokan őrzünk hozzá kapcsolódó emlékeket.

Mindig büszkén vallotta magát szegedinek és azokkal, akikkel együtt indult, mindig tartotta a kapcsolatot, a barátságot. Akárhova vetette is a sors egykori osztály- és évfolyamtársait, igyekezett összetartani, támogatni őket. De nemcsak Szegedhez tartozott, hanem a Tiszántúlhoz, elsősorban a Nyírséghez, ahonnan első népmese-gyűjtései származnak. Itt nemcsak a paraszt mesélők, hanem a néptanítók közül is igaz barátokat szerzett. Emberi magatartásának egyik legjellemzőbb vonása, ha valaki jót tett vele, segítette, azt soha el nem felejtette, még akkor sem, ha gondolkodásban, felfogásban messze kerültek egymástól. Ha összeütközése akadt valakivel, a sérelemet igyekezett elfelejteni és sokszor segített olyanokon is, akik korábban valamilyen ok miatt szembe kerültek vele.

A népköltészet, főleg a népmese területén új iskolát alapított, melyet Európa-szerte szívesen neveznek *Budapesti iskolának*. Ennek lényege abban áll, hogy egy-egy kiváló mesélő teljes ismeretét együtt adta közre és gondosan elemezte, hogy az illető művészi egyénisége mit és mennyit adott hozzá a sajátjából, és mindez mennyire simul bele a hagyományokba. Ezt a módszert a népi műveltség más területein is sikerrel alkalmazták és az ún. *egyéniéskutatás* Ortutay Gyula kezdeményezésére széles körben elterjedt.

Mi, a néprajz kutatói munkássága legfontosabb részének tudósi pályáját tartjuk, de kétségtelen, hogy mint művelődéspolitikus is beírta nevét hazánk történetébe. Mikor valami nehéz feladatot kellett megoldani, akkor sokszor ráesett a választás. Válasz- és közoktatásügyi miniszterként bevezette a nyolc osztályos általános iskolát, irányította az egyházi iskolák államosítását: 1957-ben nagyon nehéz körülmények között lett a Hazafias Népfront főtítkára és közben országunk egyik legnagyobb felsőoktatási intézményének, az Eötvös Loránd Tudományegyetemnek rektori tisztségét is ellátta. Egész haláláig a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat elnöke. Mindezeket a nem könnyű feladatokat pontosan és lekiismeretesen látta el.

A tanítványok egész sora emlékszik rá vissza a határainkon belül és kívül. Fejlesztik tovább azokat az ismereteket, melyeket tőle sajátítottak el. Könyveinek, tanulmányainak egész sorát forgatják napjainkban is a szakemberek és az érdeklődők.

Tíz év telt el azóta, hogy e helyre, végső nyughelyére kísértük, de még sokszor úgy érezzük, itt van közöttünk. Hiszen ma is sok olyan munka van, amit még Ő indított el. A *Magyar Néprajzi Lexikon*nak csak az első kötetét vehette kezébe, de már

mind az öt napvilágot látott. Megjelent közösen írt könyvünk, a *Magyar néprajz* magyarul, németül, angolul, több mint ötvenezer példányban. Nemrégiben vehettük kézbe a *Magyar Néprajzi Atlasz* első három kötetét. Úgy látszik, hogy elmozdult a *Magyar Néprajz* nyolc kötetes kiadvány ügye is, mert egy kötet az Akadémiai Kiadónál, kettő a lektoroknál van. Miközben elsoroltam néhányat eredményeink közül, hadd mondjam el, hogy sokszor gondolunk Rád és a tomyosuló nehézségek közepette bizony nagyon hiányzol.

Balassa Iván

A megemlékezés koszorúját helyezte el Ortutay Gyula sírján többek között a Magyar Tudományos Akadémia, a Hazafias Népfront, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat, a Néprajzi Múzeum, az MTA Néprajzi Kutató Csoportja, az Eötvös Loránd Tudományegyetem Tárgyi Néprajzi és Folklore Tanszéke, a Magyar Néprajzi Társaság, és a család nevében három gyermeke.

Fél Edit

1910–1988

Amikor 1980-ban az *Ethnographia* lapjain töretlen munkabírást és számos további alkotó évet kívántam a 70. életévét betöltő Fél Editnek, bizony aligha sejthettem, hogy sajnos csupán néhány év adatik még számára életművének a beteljesítéséhez, nem tudhattam, hogy ma már, őszinte fájdalomkra, az elhunytáról kell megemlékezniem.

Kimagasló kutatót veszítettünk el benne, a magyar néprajztudomány olyan egyéniségét, akinek a munkássága szinte az egész nemzedékének a szemléletére hatással volt, nem csupán a közvetlen tanítványaiéra, de a kutatótársaiéra is, nemcsak hazánk területén belül, de messze az országhatárainkon túl is. Most, bánkódva érezve személyének hiányát, mindez még világosabban tudatosul bennünk.

Fél Edit Kiskőrös szülötte, német–francia filológusnak készült a szegedi egyetemen, ám miközben a német nyelvű Harta községben és összehasonlításul a szomszédos magyar Solton és Dunapatajon összegyűjtötte 1934-ben bölcsészdoktori értekezésének az anyagát és megszületett „Harta néprajza”, annyira megfogta őt a falu, a paraszti mindennapok feltárló valósága, hogy életét ettől fogva – tudományszakunk nagy nyereségére – végleg a néprajzi kutatásoknak szentelte. 1935-ben belépett a Néprajzi Múzeum kötelékébe, ahol a textilgyűjteményt bízták rá. Ezt azután – későbbi más, osztályvezetői, igazgatóhelyettesi teendők ellátása mellett is – egészen a nyugdíjba meneteléig, 1970-ig vezette.

A múzeumot odaadással, lelkesen szolgálta. Céltudatos és koncepciózus, ötletekben gazdag gyarapító munkájával az általa kezelt gyűjtemény európai jelentőségűvé emelkedett. Ám Fél Edit nagyszerű terepmunkás is volt, kiváló szemű és érzékeny szellemű, aki nem csupán megértésére törekedett a megfigyelt életmódnak, különösen pedig az emberi kapcsolatoknak, de az adatközlőivel való együttgondolkodásra, sorsuk átélésére is.

Fél Edit múzeumi és szakirodalmi munkássága elválaszthatatlan egymástól. Nála ez az összefonódás korántsem jelentett egysíkúságot, bezárkózást a múzeumi anyag megszabta feladatok közé, hanem inkább azt, hogy a vizsgálatra kiválasztott más tárgy-

körökben felmerülő szempontokat a múzeumi munkában is érvényesíteni tudta – mint ahogy másrészt a feldolgozásokban is ott érződik a múzeumi munka megkívánta fegyelem. A paraszti társadalmat illető, úttörő kutatásainak szemlélete a viseletgyűjtemény gyarapítását is meghatározta, akárcsak az általa megrendezett kiállításokat. A Néprajzi Múzeum külön nyeresége, hogy a Hofer Tamás közreműködésével megalkotott – és általános nemzetközi elismeréssel kísért – Átány-monográfia kötetéhez végzett gyűjtőtevékenységgel párhuzamosan létrejött a páratlan dokumentációs értékű tárgygyűjtemény is.

Fél Edit a népművészet kutatása számára is új perspektívákat mutatott, az alkotások mögött álló emberre, a tárgyak által kifejezni kívánt közlésekre irányítva a figyelmet. De sokoldalú munkássága mellett maradt ereje, hogy előadásokon adja tovább tudását; különösen, ha a kapott ismeretek továbbadóinak, a kézimunka-szakkörök vezetőinek a képzéséről volt szó – buzdítva a helyszíni feltáró munkájukat, még nagybeteg is.

Fél Editre emlékezve, nem feledkezhetünk meg a tartozásainkról sem. A magyar nyelven való megjelenésre oly régóta váró Átány-kötetéről, melyek mellé 1983-ban további ilyen társult: a szegényparaszti életszemléletet egyetlen vallomáson át megvilágító – és ismét hatalmas sikert hozó – „Le Vinaigre et le Fiel”. Ott van továbbá kéziratban a magyar népi hímzések nagy összefoglalása; ennek közlésétől nehézségeire hivatkozva állt el az azt megrendelő kiadó. Ám az említett Átány-tárgygyűjtemény sem került még soha a szakmabeliek és a nagyközönség elé. Fél Editől sokat tanultunk és tanulhatunk is még: az adósságok törlesztése mindnyájunk gazdagodására szolgálna.

K. Csilléry Klára

Búcsúbeszéd Ikvai Nándor ravatalánál

Elhangzott a Farkasréti temetőben

1988. február 19-én

Barátai nevében búcsúzom Ikvai Nándortól.

Mi, akik Őt évtizedek óta ismertük, szerettük és becsültük, most mélységes szomorúsággal álljuk körül ravatalát és sehogy sem tudunk megbékélni azzal a gondolattal, hogy Ő többé már nem lehet közöttünk. Váratlan halálának híre mindannyiunkat megdöbentett. Hiszen előző nap még együtt volt velünk, s a néprajz fontos közügyeiről mondta el véleményét, hiszen úgy látszott, kimeríthetetlen erőtartálékokkal rendelkezik. Hiszen mindig önzetlen módon, már-már pazarlóan osztogatta baráti szolgálatait. Sohasem sajnálta idejét, ha a szak, a múzeumok, a magyar kulturális örökség és művelődés ügyei, érdekei úgy kívánták.

Ikvai Nándor a Pest megyei múzeumi szervezet igazgatójaként, a Művelődési Minisztérium munkatársaként, megbízott osztályvezetőjeként, a Magyar Néprajzi Társaság titkáráként és minden más tisztségében a magyar néprajztudomány és múzeumi ügy kiemelkedő, vezető egyéniségei közé tartozott.

Kezdő egyetemista koromban – idén már 30 esztendeje – ismertem meg az akkor még Iváncsics családi nevet viselő Nándort. Ő volt akkoriban a néprajzi szeminárium lelke – a vidékről jött, riadt elsősök mentora Debrecenben. Eligazított bennünket

az egyetemi élet tekervényes folyosóin, megtanított kérvényt írni, segílyt kérni, fotózni és írógéppel bánni, s könyveket adott a kezünkbe. Páratlan gyakorlati érzékével és szervező készségével már akkor is pillanatok alatt megoldott egyszerű filozofok számára reménytelennek látszó ügyeket. Őseitől örökölt biztonsággal igazodott el a gyakorlati életben, s mindig tele volt optimizmussal és dinamizmussal. Bátorított, lelkesített bennünket, amikor első gyűjtési gyakorlatokra készültünk. Saját munkáját is nagy úgyszeretettel, kedvvel, lelkesedéssel végezte.

Vidámsága, nyíltsága és természetessége, tiszta embersége erős közösséget tudott teremteni. Köré és Sándor Ildikó köré gyűlve alapítottuk meg a néprajzi szeminárium Kástunak becézett, főleg kollégista diákokból álló kis közösségét. Az együtt elfogyasztott uzsonnák, vacsorák után, este 10-ig, kapuzásig bent maradtunk a szemináriumban, s Professzorunk engedélyével szabadon használhattuk a tanszéki könyvtárat. Olvasás, tanulás, beszélgetés mellett arra is jutott időnk, hogy műsoros, vidám intézeti esteket készítsünk elő. Bent éltünk az egyetemen. Életünk egyik boldog időszak, nagy ajándéka volt az évekig tartó kástu-közösség. Az akkor szövődött barátságok valóban sírig tartónak bizonyultak.

Ikvai Nándor kitűnő néprajzi gyűjtő volt. Percek alatt teremtett kapcsolatokat soha nem látott emberekkel, s megfáradt, mogorva véneket is felvidítva tudott interjúkat készíteni, értékes információkat szerezni. Nagyon sokat gyűjtött itthon és határainkon túl, Szlovákiában, Romániában, Jugoszláviában, Bulgáriában. Könyveinek, dolgozatainak legfőbb erénye a terepen gyűjtött, gazdag, originál anyag, amit gondosan, ötletesen rendszerezett és elemzett. Kitűnő szemmel látta meg azonnal a különöset, s megjegyzésre érdemes etnografikumot, s teljes biztonsággal mozgott a tárgyak világában, a falusi társadalom mások számára kiismerhetetlen zugaiban.

A Zempléni-hegyvidék földműveléséről írott monográfiája, a vidék szénagazdálkodásáról meg az abaúj-zempléni világítóeszközökről írott dolgozatai a szemünk előtt születtek. Még egyetemi hallgatóként kezdett foglalkozni a gabonátárolás kérdéskörével. A gabonavermelés hazai elterjedtségéről és történetéről elsőnek Ő adott rendszerező áttekintést. Megállapításai megalapozottak, időtállóan bizonyultak.

Az agrárgazdaság számos más eszközcsoportjáról, így a sarlókról, a járszági kettős csépekről, a tövisborona hazai elterjedésének tanúságairól, középkori vaseszköz leletek néprajzi tanúságairól is időtálló dolgozatokat közölt. Befejezés előtt állt kandidátusi értekezése a földművelő gazdálkodás hegyvidéki, középhegységi típusáról. (Ezt a hagyatékát, miként más félbemaradt munkáit — szakunk érdekében — mielőbb sajtó alá kell rendezni, meg kell jelentetni.)

Szerkesztői munkássága vetekedett kutatói eredményességével. Kiemelkedő teljesítmény a Pest megyei múzeumok évkönyv-sorozata, a Studia Comitatis, amit Ő indított, s napjainkig Ő szerkesztett. Maradandó, jelentős alkotás a Börzsöny, illetve a Tápó vidékének néprajzát bemutató tanulmánykötet. A köteteket író munkaközösségeket összetoborozni, munkájukat irányítani, a kéziratokat kivasalni és kötetbe szerkeszteni igazi kutatásszervezés volt. Ikvai Nándor tudományos kutatói és szerkesztői tevékenysége — még így, befejezetlenségében is — minden tiszteletet megérdemel.

Nagyon sok terve, ötlete volt a jövőre. Szerette volna megvizsgálni a Szentendre szigeti falvak gazdálkodásának 20. századi átalakulását. Igen sok feldolgozatlan gyűjtése, anyaga volt. Többször bejárta a Kisalföld, a Zempléni-hegység, a Felföld és Erdély

megannyi táját, számtalan eldugott faluját. Az 1950–1960-as években még motorke-rékpáron rózta a zötyögős, makadám utakat. Fáradhatatlan gyűjtője volt a Magyar Néprajzi Atlasz-nak. Minden útján igen sokat fotózott, rajzolt, jegyzetelt. A feldolgozásban és publikálásban hol a megyei múzeumi szervezet gondjai, hol a minisztériumi hivatal teendői, hol a családért érzett felelősség gátolta. Barátai jól tudják, milyen mélységesen szerette családját, három szép lányát, s minden hozzátartozóját. Nándor a család és a rokonság minden gondjában osztozott, rá mindig lehetett számítani. Hogy örültünk vele gyermekei születésének – Mesi még egyetemi lányka volt – sikerei-nek, s utóbb már első unokái megszületésének.

Család- és rokonszeretete nem gátolta meg abban, hogy magáénak érezze a tá-gabb munkahelyi, lakóhelyi és szakmai közösség gondjait is. Közösségi felelősség jel-lemezte egész életében, minden dolgában. Nemcsak gondolatilag, de érzelmileg is azo-nosult a szűkebb és tágabb haza dolgaival. Közösségi felelőssége nyilvánult meg izzó magyarságában, a határon belül és a határainkon kívül élő, elesett, kiszolgáltatott, ma-gyarságukban is sértett emberek százezreiért, millióiért érzett aggodalmában és tenni akarásában.

Kulturális emlékeink pusztulását; néprajzi gyűjteményeink mostoha sorsát Nándor személyes ügyének tekintette, s mélyen átélte. Őt nem érintette meg korunk és népünk betegsége, a fásultság, s mégkevésbé a cinizmus. Ő hitt és utolsó leheletéig kész volt minden jó ügyért kiállni és cselekedni. Magatartása csüggedtségünkben is minta, követendő példa kell, hogy legyen.

S most, amikor a kitűnő kutatót, az önzetlen barátot, a szerető hitvest és család-apát utolsó útjára kísérjük – kezdjük megérteni mérhetetlen veszteségünket. Mint kor-társak, nemzedéktársak riadtan gondolunk arra, hogy már nemcsak az előttünk járó generációk fogyatkoznak, de közülünk is mind többen mennek el.

A búcsú perceiben önmagunkkal szembesülünk. Vajon mi is olyan hűséges, igaz barátaid voltunk minden időben, mint amilyen Te voltál nekünk? Félek, hogy nem. – Kedves Nándor! Bocsásd meg, ha bármelyikünk megbántott volna életedben. Mi mind szeretettel gondolunk Rád és ápoljuk emlékedet. Tanulunk munkádból, erkölcsi példádából. Őrizzük mosolyod, vidám gesztusaid, jeles mondásaid, felejthetetlen lényed emlékét. Nagyon fogsz hiányozni ebben az egyre fenyegetőbb, egyre komorabb világ-ban. Tiszta emberséged, igaz magyarságod, elkötelezett egyéniséged példájára minden-kor szükségünk lesz. Nagyon fáj ez a korán jött végső búcsú, s igen nehéz megnyugodni a véglegességében.

Paládi-Kovács Attila

Kóczián Géza halálára

A magyar népi gyógyászat, az etnobotanika kutatását nagy veszteség érte. 1987. november 24-én, életének 45. évében elhunyt Kóczián Géza. 1942. április 11-én szüle-tett Zalaegerszegen. 1965-ben fejezte be egyetemi tanulmányait, gyógyszerész oklevelet szerzett s 1965 óta a nagyatádi gyógyszertárban dolgozott. 1972-től haláláig a gyógyszertár vezetője volt. Több mint húsz éven át foglalkozott népi gyógyászattal, et-nobotanikával. Széles körű terepmunkát folytatott határainkon túl is. Munkájáról

nemcsak megjelent tanulmányai, hanem hátramaradt kézíratai, magno- és diafelvételei is tanúskodnak. 1985-ben a keszthelyi Agrártudományi Egyetemen avatták doktorrá.

Nagyatádi gyógyszertára és otthona szinte központjává lett a növényvilág és az ember közötti kapcsolatok kutatásának. Csak néhány tanulmányt sorolok itt fel gazdag munkásságából: Kultúrnövények, vad növényfajok és etnobotanikai adatok a Kácsi medencében (Agrobotanika, 1975); Adatok a gyimesi csángók népi gyógyászatához (Gyógyszerészet, 1975); Etnobotanikai adatok a Gyimes völgyéből (Botanikai Közlemények, 1976); Kalotaszegi népgyógyászati adatok (Gyógyszerészet, 1977); Etnobotanikai adatok Kalotaszegről (Botanikai Közlemények, 1977); Egy nagyatádi parasztkert leírása (Agrártörténeti Szemle, 1978); Helleborus fajok népgyógyászati felhasználására vonatkozó adatok (Orvostörténeti Szemle, Suppl, 1979); Egyes Solanacea fajok... használata a népgyógyászatban (Uo. 1979); Gyógynövények Sadler J. ... művében (Gyógyszerészet, 1982); A Sadler József által leírt növények gazdasági rendszerezése (Agrártörténeti Szemle, 1984); Etnobotanikai vizsgálatok Répáshután (Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai 13., 1984). A címeket rövidítve soroltam fel s megemlítem, hogy kéziratban hagyta hátra Máramaros és környéke népi gyógynövényei, Népi gyógynövényteák, A szlovákiai Áj és Falucska népi gyógynövény-ismerete, A somogyi cigányok népi orvoslása, Gyógyborok és pálinkával készített kivonatok a népi orvoslásban című munkáit. Lenyűgözően kedves emberi magatartását, tudását még inkább csodáljuk, ha láthattuk milyen biztonsággal adott elő a hazai és külföldi tudományos üléseken. Ehhez hozzásegítette kitűnő angol, orosz, lengyel, szlovák, ukrán, román, bolgár, szerb és cigány nyelvtudása is. Szeretettel, őszinte nagyrabecsúlással fáj-laljuk váratlan távozását:

Gunda Béla

Csete Balázsra emlékezve ...

Csete Balázs sírjához gyűltek egybe barátai, tisztelői, volt tanítványai és a szülőhely, Jászkisér ifja, öregje. Három évtizede jelzi a fejfa: „Itt nyugszik az Urban Csete Balázs polgári iskolai rajztanár, született 1893. március 5-én, meghalt 1958. február 24-én.”

Születését követően röviddel elkerült Jászkisérről, s maga vallja: „Szolnok volt felnevelő városom, 19 éves koromig. Kicsiny gyermekkoromban szüleim gyakran elvittek Jászkisérrre, rokoni látogatóba. Diákéveim nyári szünidőit pedig mindig a nagyszüleim tanyáján töltöttem: a jászkiséri, a jászladányi és a tiszasülyi határok összeháldkozásán, az ún. Sülyi Nagyháznál...”

Rajzaira hamar felfigyeltek és a polgári fiúiskolában olyan rajztanár keze alá került, aki meghatározó volt egész életpályájára. Nemcsak a rajzolás, a művészeti ábrázolás titkaiba vezette be, hanem elvitte diákjait a Szolnoki Művésztelepen rendezett kiállításokra is. A régi szolnoki vár helyén épült Művésztelepen folyó munka felkeltette az ifjú kíváncsiságát, maga is rajzolni, festegetni kezdett a Zagyvapart és a festői Pityó mentén. De, hogy a „művészet szentélyébe” bejuthasson, ahhoz a szerencsés véletlen is kellett. Az Államépítészeti Hivatalban, ahová rajzolóknak szegődött, hogy a továbbtanuláshoz pénzt szerezzen, megismerkedett Gonda Béla mérnökkel, a Művészeti Egye-

sület titkárával, aki meglátva Csete Balázs rajzait, magával vitte Szlányi Lajos műtermébe, majd tovább mentek Olgyay és Pólya Tibor műtermébe, ahol festőszerkeket is kapott. Itt dönt el sorsa, hogy végezzen tanítóképzőt, ahonnan továbbjut a főiskolára.

Kiskunfélegyházán a Tanítóképző Intézetben művészi ambícióit is fejleszteni tudta. Megismerkedik az új időknek új dalaival, Adyról előadást tart az önképzőkörben, verseit gyakran szavalja. Rengeteget olvas, s nemcsak a művészeti szakkönyveket forgatja, hanem a kor divatos filozófusainak munkáit is.

Hamar elröppennek a félegyházi évek, útja a fővárosba vezet, a Képzőművészeti Főiskola rajztanári szakára. Szabad idejében a Szépművészeti Múzeum antik és klasszikus szépségeit tanulmányozza, de a tárlatokon megismerkedik a jugendstil, a szecesszió művészetével is. Az első főiskolai évet követően a festőnövendékekkel együtt részt vett a Szolnoki Művésztelep nyári tanfolyamán, ahol Fényes Adolf az emberábrázolás, Szlányi Lajos a tájkép- és Zombory Lajos az állatfestés művészetébe vezette be. Olyan művészifjakkal dolgozott együtt, mint Aba Novák Vilmos.

Művészi karrierjét derékba törte az I. világháború, csukaszürkébe öltözve indulhatott az orosz frontra, ahol 1915-ben hadifogságba, Turkesztánba, majd Moszkvába került, ahonnan 1920-ban ért haza, s fejezte be tanulmányait. De már a művészeti pálya helyett megrokkant édesapján kellett segítenie, így a Csepeli Polgári Fiú- és Leányiskolában lett tanár, ahol élete leghosszabb időszakán mutatja meg vérbeli pedagógus képességeit.

Művészzé érése idején jelentek meg Malonyai Dezső: A magyar nép művészete kötetei színes illusztrációkkal. Ez Csete Balázs figyelmét is magára vonta. Így, amikor a *Faluról falura, házról házra* c. későbbi kötetének írásai sorra megjelentek pesti folyóiratokban, ezeket elsősorban népművészeti témákkal kísérte. Néprajzi munkássága tehát az egész országra kiterjedően indult, s kezdetben népművészeti indíttatású. Könyvének jelentőségét hadd húzzam alá Bálint Sándor levélrészletével: „Már régebben megfordult kezemben a *Faluról...* c. könyv, amely szakmai jártassága mellett különös módon annyiszor tapint a népművészet, a népkultúra leglelkére, amelyet sokszor az ún. néprajztudósok sem vesznek észre. Az Örök források – a személyes élmények finom és bölcs megállapítások mellett voltaképpen kitűnő nevelő, ösztönző munka, még felnőtt számára is...”

Az ország csaknem minden tájegységére kiterjedő gyűjtése során 1942-ben Erdélybe is eljutott, ahol mindenütt, már az első percben is otthon érezte magát. Szép tanulmánya, a *Temetési szokások a kalotaszegi Nyárszón* az Ethnographia 1942-ik évfolyamában jelent meg.

Személyes sorsába a II. világháború is beieszolt, amely közvetve arra készítette, hogy szülőfalujába visszatérjen. Amint írta: „Iskolám és addigi életem és munkásságom romjai közül 1948. szeptember havában Jászárokszállásra, 3 hónap múlva pedig Jászkisérre, szülőfalumba helyeztettem magamat, hogy a Jászság – és főleg szülőfalum – néprajzával foglalkozzam. Születésem percétől távol éltem tőle, hol mindkét ági rokonságom lakik, s most elfogott utána a honvágy, amelynek jogán szinte küldetésemnek éreztem, hogy amennyire tőlem telik, belevigym életemet a néprajztudományba. S most még jobban, mint bármikor is, úgy érzem, hogy így zárul be méltóképpen életem köre: szülőfalumban...”

A századforduló nagy nemzedékének szülöttjeihez hasonló az életpályája, a kor

történelmi és társadalmi változásai közt csaknem mindig az út árnyékos oldalán haladt. De ő tette mindig, amit népe iránti elkötelezettségéből szíve szerint tennie kellett. Hogy tudott örülni pedig, ha szeretetre, emberi megértésre talált. Milyen boldog volt, ragyogott az arca, amikor a parlamentbe hívták a „Kiváló tanár” kitüntetés átvételére, s hazajövet megérkezvén a kiséri vasúti állomásra, elindult a sportpályára, ahol az évszázó ünnepség zajlott. S a gyerekek meglátva őt, versenyt futva rohantak felé, s gyermekkorszorúval övezve jutott el az évszázóra. A kiséri iskola diákjaiból éppen úgy áradt felé a hála és szeretet, mint a csepeli volt tanítványai részéről.

Csete Balázs ezret meghaladó rajzát, értékes gyűjtéseit őrzi a Néprajzi Múzeum Adattára, amelyek ajándék vagy néprajzi pályázatok útján kerültek méltó helyre. Rajzainak, kéziratainak másik része pedig Szolnokon van a múzeumban, amelynek 1952–1957 között munkatársa is volt. *A jászkiséri gyermekjátékok* c. tanulmánya is ott jelent meg.

Kedves Balázs! Itt a sírödnél elmondhatom, hogy nemcsak azok szeretete veszik körül, akiket ismertél és tanítottál, hanem azoké is, akik a nyomaidba léptek a Jászságban, és a Csete Balázs Szakkör honismereti munkásai itt a szülőfaludban.

Kaposvári Gyula

TARTALOM

Társasági hírek	1
Tudományos tanácskozások	9
Személyi hírek	12
Múzeumi hírek	14
Kutatóink életéből	16
Nemzetközi kapcsolatok	20
Kutatómunka	27
Kisebb hírek	31
Kiadványokról	35
In memoriam	40

NÉPRAJZI HÍREK
ETNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN

Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:

Attila Selmeczi Kovács
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Die Zeitschrift informiert Sie über
das Program der Ungarischen
Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde
in Ungarn.